

II
297

274

EX BIBLIOTH.
NATIONIS HUNGAR,
VITEBERG.

II 297.

SIGNAT. CLISCCCXIII.

Obstulit Hungaror
Bibliotheca Wittel.
Cl. Dr. Josephus Liedemann
Jaurino Hungaror. h.
1770. t. 5 Jun. h. t. apud
Lipfenses Medicinae operam
navans.

JOHANNIS STEPHANI
MAGISTRI
CONJECTURAE
HISTORIAE
LYNGARICAE

AD
SACRAE THEOLOGICAE FACULTATIS
PRAESIDIUM
PUBLICAE
DISSENTATIONIS
CAUSA
A
MAGISTRO
JOHANNI STEPHANO
MAGISTRO
MAGISTRO

IOANNIS SEVERINI
HUNGARI
CONSPECTVS
HISTORIAE
HUNGARICAE

A

PRIMA GENTIS ORIGINE
AD MEMORIAM NOSTRAM PERDVCTAE
PARS PRIOR

PRAEMISSA EST

EPISTOLA
IOANNIS GOTTLOB BOEHMII

LIPSIAE

APVD VILHELMVM GOTTLOB SOMMERVM
C1D 13 CCLXIX

IOHANNIS SEVERINI
HUNGARI
CONSPICUAE
HISTORIAE
HUNGARICAE

PRIMA GENTIS ORIGINIS
AD MEMORIAM NOTI AMERINUS
PARIS ERIOB

FRANCOE
EPISTOLA
IOHANNIS GOTTLIEB BOERNE

Aug II 297

AD
VIRVM CLARISSIMVM
IOANNEM SEVERINVM
HISTORIAE HVNGARICAE SCRIPTOREM
CANDIDVM ET ELEGANTEM
EPISTOLA
10. GOTTLOB BOEHMII

uper quum ad me referret amicus
quidam TVVS, SEVERINE,
Vir Praestantissime, vehementer
TE velle, ut ego Historiae Hungaricae Bre-
uiario huic TVO aliquid praefarer, ei-
que

I. G. BOEHMII

que mea commendatione apud rerum talium studiosos non nihil gratiae conciliarem: profecto visus mihi es nimium et doctrinae TVAE diffidere, et amori erga me TVO indulgere. Non TV enim hoc tali quidem eges auxilio: neque ego is sum, qui TVIS in bonas litteras meritis insignibus atque egregiis, auctoritate aliqua mea, addere aliquid laudis vel sumam mihi, vel ullo modo possim.

Sed tamen, ne quid dissimulem, ingentem animo meo laetitiam percepi, quod nescio quam nominis mei gloriolam etiam ad Vos, tot locorum interuallo disjunctos, aura secunda aduectam esse cognoscerem. Non enim Vobis, ut audio, displicuit Augustinus ille meus Olomuncensis: nec quae de Sigismundo Imp. ac Hungariae Rege, et de Barbara Cilleiensi, altera eius coniuge, per occasiones Academicas commentatus sum, prorsus fuerunt ingrata.

Iam dudum autem est, SEVERINE, ex quo ut ingeniorum praestantiam, ita eruditionis

EPISTOLA

tionis solidae et exquisitae studia in Vobis maximopere suspicio atque admiror. Quam animi mei mentem non videor posse alia magis commoda via et ratione, quam hac ipsa ad TE missa epistola, cum maxime TIBI, tum omnino popularibus TVIS, viris doctissimis, in his Benzurio, communi amico, patefacere. Ego vero, inter ceteras liberales disciplinas, quibus inde ab Matthiae, Regis fortissimi et sapientissimi, imperio pretium apud Vos suum constat, mirifice gaudeo, rerum ab maioribus praeclare gestarum memoriam et olim esse impensius cultam atque ornatam, et nunc maxime perpoliri. Postquam enim rem tantam, post Thurocium, adgressus Bonfinius, homo Italus, Hungariae Historiam non invita Minerva conditam emisit: visum est incallescere studium, repertique sunt haud pauci, qui res diligentius scrutarentur, ac non modo docte et eleganter, sed etiam vere perscriberent atque enarrarent. Nam qui postilla Historiam Hungaricam vel latius prosequuti sunt, ut Casp. Vrsinus Velius, Istuanfius, Kazius, Franc. An-

I. G. BOEHMII

tonius de Simeonibus, Matthias Belius, alii-
que, vel, ut hac nostra aetate bene multi, al-
tius repetierunt; ii duplicis huius virtutis
laude conspicui, summam nominis gloriam sibi
compararunt.

In his vero, SEVERINE, Amice Opti-
me, nullus est rerum talium intelligens aesti-
mator, quin praecipuo quodam loco iudicet re-
ferendum esse Georgium Prayum, Annalium
nobilissimum auctorem, Hungariae eruditae
ingens incrementum. Tam ille diligens est tam-
que sagax in originibus gentis indagandis;
tam studiosus fidei in rebus commemorandis;
tam cultus verbis, ac toto orationis habitu de-
corus. Nouit, quod in historia difficillimum
est, obscuris lucem, vetustis nouitatem, decus
recentibus dare. Iam TV, SEVERINE,
quamuis pro doctrinae TVAE copia et ele-
gantia viam posses ipse ingredi, et lumen ac-
cendere, quod alii sequerentur: maluisti ta-
men huius talis viri exemplum imitari, eiusque
vestigii prorsus insistere. Hoc igitur consilio
insti-

instituisſi res patrias, a Prayo TVO aliquot voluminibus luculenter expoſitas, per ſumma capita repetere, imperiique vaſti velut imaginem in breui tabella complecti, ut, quibus grande illud opus non eſſet datum penitus cognoſcere, hoc haberent Breuiarium, quod manibus tenerent, quod in ſinu geſtarent. Quo in conſilio laudabiliter exſequendo, ſtudium ingeniumque TVVM, diu ante cognitum ſpectatumque, ſic probaſti aequis aefſimatoribus, ut et rerum delectum, et modum narrationis, et Latini ſermonis naturalem quamdam pulcritudinem, nullo fuco illitam, vno ore omnes ſint collaudaturi. Ita vero his atque talibus hominum doctorum testimoniis ornatus, propoſitum vrgebis, ac telam, quam TE praeclare orſum eſſe hoc, quod nunc edis, ſpecimen loquitur, pari induſtriae atque elegantiae laude pertexes.

Mibi quidem; (hoc ut de me addam,) nondum licuit eſſe tam felici, ut quae ad Hiſtoriam patriae meae illuſtrandam non paruo

I. G. BOEHMII EPISTOLA

*studio collegi, recte atque ordine componerem, et in lucem conspectumque proferrem. Adeo multa quotidie mihi se quasi agmine facto obii-
ciunt impedimenta, animumque et operam in diuersa trahunt. Manet tamen negotii sus-
cepti amor, pectorique altissime inhaeret: nec desperarim ego, si votis adspiret fortuna, ope-
ris nuper inchoati partes amplius explicare, ac per bonum otium aliquando ad finem per-
ducere. TV quin huic spei meae optatum euentum sis ex animo precaturus, nihil dubi-
to: sicut ego TIBI hunc TVVM Libellum vehementer etiam atque etiam gratulor.
Vale! Scripsi Lipsiae, prid. Kal. Decembr.
A. R. S. CIO IO CC LXVIII*

LECTORI BENEVOLO

S. P. D.

A V C T O R

ondum barbaries ita occupauerat
Hungariam, quin multi, non so-
lum ingenii, sed dignitatis omni-
no laude florentes viri, rerum
in patria gestarum, prae caete-
ris, fatagerent. Tametsi quidem paucos,
ante renatas meliores litterarum, producere
possumus, qui vetera composuissent tem-
pora; et quas etiam, quaeso, gentes, facile
repereris, quae hac in re suos non paterentur
manes: tamen, vbi Matthiae, Augusti
Hungarorum Regis prouidentia, artes libe-
raliores efflorescere coeperunt, multo ma-
iore numero enati sunt Annalium patriae
historiarumque conditores, quam vt intra
exiguos praefationis limites iis, plena quasi
manu, obiicere possimus, qui nobis de so-
cor-

PRAEFATIO

cordia, in rerum patriae studio, exprobrant. Ex multis suffecerit NICOLAUM duntaxat ISTVANFFIUM, et Comitem PETRUM DE REVA memorasse; illum, dum superaret, Propalatinum Regni, hunc Custodem sacrae Coronae Hungaricae. Quis est rerum omnium ita inscius, ut horum volumina, vel ignoret, vel non suspiciat?

Nec tamen heic, seu culpam temporum, seu indiligentiam litterarum, barbaris saeculis, cunctis fere Europae nationibus communem, inter nostros quoque diffiteri possumus. Sane quidem, si quemadmodum hi duumviri, Thurociusque, cum maiores, tum posterius, res gestas patriae memoriae prodidissent: uti obtreccatione carere, sic Europae cuilibet genti facile anteferri possemus laude historiarum. Quodsi, ut olim Thucidides, Polybius, Caesar, Lucanus, Sallustius, Herodianus, alii, domi militiaeque clarissimi viri, historiam sui temporis superiorisque scriptam reliquerunt, nostri quoque sibi visa, adprimeque nota ad posteritatem perscribere voluissent: sane haberemus, quo prae caeteris gloriaremur; nec esset, cur reclusa nobis, auara documentorum scrinia quereremur. Sed calamitas haec, omni querimonia acerbior, apud plerosque omnes accidit, ut equidem opinor, non vna eaque leuidensi de causa.

Prin-

AVCTORIS

Principes viri infra suam dignitatem, et curas negotiorum reipubl. gratia susceptorum, hoc genus lueubrationum collocabant: malebantque semper agere res omni encomio dignas, quam scribere. Alii dum praetitorum memoriam sancte colerent: praesentium, utpote quae vniuersis obuia essent, minorem, quam sera nunc desiderat posteritas, habuere curam; videnturque de se, quam qui post se victuri essent, magis solliciti. At credibile etiam videtur, plerosque inuidiam, liuidam virtutis comitem, quam animo taciti praeceperant, a conatu scribendi, in limine extemplo auocasse. Nec enim vnquam res hominum tam praeclare fuerant comparatae: quin maleuoli, de fama existimationeque bene meritorum ciuium detraherent. Xenophon Socraticus, et L. Annaeus Seneca, ut plurimum recensione superfedeam, non minus acerbe, quam iuste, suo iam tempore, de infami adeo malevolentia conquesti sunt; quos tamen nunc, ubi viuentium atra bilis defaeuit, laudibus ad coelum euehimus. Scilicet ferebant iam olim indigne, et obtrectabant, alii, quod non soli essent, quorum laus vnica foret non nihil audere, et nomina apud vulgum profiteri: alii, quod nihil ad memoriam insigne seu ingenio, seu inertia, seu qua demum cunq; re impediti conficere poterant. At
hic

PRAEFATIO

hic merito cum Poeta exclamaueris: *Quis furor, o ciues, quae tanta licentia mentis!*

Nec tamen haec omnis aetatis inuidia obstitit: quominus velut in aliis gentibus, sic inter nostros quoque viri scribendarum rerum patriae gloria inclarescerent, et historiam pro virili illustrarent. In his, ne profus cunctos silentio inuoluam, post Antonium Bonfinium, et Petrum Ranzanum, Italos, IO. THVROCIVS, FRANCISCVS KAZIVS, MATTHIAS BEL, SAMVEL TIMON, IOS. INNOCENT. DESERICIVS, et qui nunc diplomatibus inprimis, rem cum laude conficere adlaborant, GEORGIVS PRÁY, et STEPHANVS KAPRINAI, excellunt. Atque hi quidem viri, pro sua ampla et insigni eruditione, prolixius res Hungaricas persequi instituerant: multo breuiores fuere Comes NADASDI, aut si mauis, FRANCISCVS LANCZMA'R, IO. NADANY, LADISL. THVROCIVS, CHRISTOPHORVS PARSCHITIVS, SIGISMVNDVS PONDLVSANI, caeteri

Sat bene multos itaque Hungaria nostra scriptores tam eos, qui vasta commentaria ediderant, quam qui prolixius ab aliis dicta mitterent in compendium, habere videtur, nec indigere omnino amplius noua historiae epitome. Equidem dum Conspectum huncce in vulgus edo, malim timidus, quam imprudens excusator opusculi mei haberi,

beris. Nemini vel de ingenii, vel de industriae laude detractum velim; vniuersos colo, et opera eorum me profecisse fateor: existimo attamen, me nihil in forum propulsurum, quod non tempora nostra expeterent, et ciuium, quos amor rerum patriae incessit, studium. Ignotum inter litteratos potest esse nemini, memoria nostra, postquam viri eruditi, ex documentis veteribus, veritates historicas eruere, inueteratos autem errores configere ceperunt, aliam prorsus faciem, ac patrum nostrorum memoria fuit, historiam induisse; vt pauci sint, quos publicorum iam non pudeat poeniteatque erro:um. Proinde ad vtilitatem communem pertinere mihi visum est: si in vsus et studiosae iuuentutis, et in tabula velut, ob negotiorum magnitudinem, nostra conspicerent volentium, hanc conscriberem noui operis epitomam. Secutus sum, ne quem lateat, Annales Doctissimi Viri, et laude nostra maioris, GEORGII PRAY, si pauca, quae duce GELASIO DOBNERO, Bohemicae historiae, nostro hoc tempore, erudito scriptore, vel emendaueram, vel adieceram, exceperis: illudque tanto libentius feci, quod mea quidem sententia, nemo adhuc res Hungaricas maiori adcuracione ediderit, et a nugis separauerit. Tantum vero abest hac breuitate mea, laudato operi nocuerim: vt contra, quo illud, prae sua magnitu-

PRAEFATIO AVCTORIS

gnitudine, peruenire hucdum non poterat, aditum, exiguae molis opusculo, vt eo, opera nostra non indigeat, parare intenderim. Nam qui sitim in cognoscendis rebus Hungariae extinguere, et nostra fors prolixius exposita intelligere cupit, scriptorem hunc adeat, necesse est.

Genus scripturae forsitan erit, quod super haec vindicem magis, an excusum, dubito. Equidem veterum dictione, quam ex ingenio efficta vt in praesens malueram, eminus conspecturus, quid plerique hoc de conatu meo sint iudicaturi. Antequam arguar, inutile et superuacaneum puto responderi. Nunc id solummodo adfirmarim, me sermonis Latini causa, quod ad dexteritatem in persequenda veritate attinet, ne transuersum quidem, vt aiunt, vnguem discessisse.

Quod si iam, L. B. haec tibi minus displicuerint, dabo, si DEVS OPT. MAX. ita iusserit, operam, quo altera quoque Conspectus nostri Hungarici Pars lucem adspiciat publicam, qua olim Tibi possem gratificari. Sin autem receperis, te nauius haec, et feliciori Minerua diducturum, equidem perlubens cedam prouincia, herbamque gratulabundus porrigam. Vale! Dabam Schemnicij, vrbe Hungariae montana, Idibus Augusti, Anno O. R. M. MD CCLXVIII.

I. N. D.

I. N. D.

CONSPECTVS
HISTORIAE HVNGARICAE.

PROOEMIUM.

ungaria est omnis diuisa in partes
quatuor, a fluminibus, quae ear-
dem secant, trahens adpellatio-
nem. Quae ad Danubium vtrin-
que pertinet, inferior, ad Tibisci oras, iam hinc,
iam illinc promissa, superior nuncupari solet *.
Iurisditiones, nos Comitatus vocare solemus,
numerat plus minus LIII. praeter Cumaniam, et
terras Iazygum. Regio omnibus propemodum
naturae bonis locuples. Auri caeterorumque
metallorum, praeter stannum, marmoris, fru-
menti,

* Disputat haec, vt solet, docte Cl. IOS. BEN-
CZUR, mihi amicissimus, in praefatione Com-
pendii Hung. Geogr. Pofonii an. 1767. recusi.

menti, vini, leguminum, pabuli, falis, pecorum, siluestrium ferarum, piscium, et quae non alia, affatim suppeditat. Ibi vasta planities, hic perpetua iuga montium, illic rursus laeta collium magnitudo, et agrorum pratorumque varietas, lumina oculorum mira adficit voluptate. Fluiuos et amnes, hos ratibus, illos nauibus tolerandis pares, vniuersos piscosos, complures repereris. Montium notissimi Tatra, Fatra, Matra, Szitna, et Silua Bacuntia; lacus Balaton et Peiso.

Quam late pateat Hungaria, quasue regiones attingat, sic adparet, vt quilibet nullo cognouerit negotio, eam non proprie dici Pannoniam. Complectitur enim hodieque huius partem duntaxat caeterum Daciae pariter ac Quadae, confines nobis olim prouincias, et omnem Iazygum Sarmatiam. Pannonia vero inde a Caetio monte per Styros Carinthiosque, vltra Sauum flumen pertinebat, in Superiorem, seu Primam, et Inferiorem, vel Secundam Consularem diuisa. Illa, si Philippum Cluuerium audias, complexu continebat suo partem Austriae, Styriam, Carinthiam, Carnioliam, Croatiam, et hodiernam Hungariam ad amnem Rabam; adpellabatur alioqui, si non vniuersa, saltem pars quaedam Valeria, a Diocletiani Caesaris filia: haec caetera, quae trans Danubium iacent, Slauoniam item et Bosniam, in qua Sirmienfis, Budalsa et Amantiana ditiones occurrunt. Speciatim Sauo Drauoque fluminibus conclusa Interamnaria, Sautiensis item, ac Ripariensis nominabatur. Caeterum Pannoniam? Romani iam consulibus; tentarunt, ingressus Iulius Caesar, partem Augustus, vniuersam deuicit Tiberius. Vandali postea, Gothi, Hunni, Longobardi, Auares, Franci, Marahani

răliani partem regionis possederunt, donicum ab Hungaris, ex Asiae finibus egressis, sub iugum, qui tum erant incolae, mitterentur. In Dacia a Tyra flumine ad Tibiscum extensa, hae fere itidem quas nunc dixi, nationes olim regnabant, post Getas, Dacos, et Romanos. In Iazygia, quae a Tibisco primum ad Moravian amnem, dein ad Granuam duntaxat porrigebatur; habebant Sarmatae, quos hodie Slavos adpellamus, Henetarum posterii, cum Osis Gothinisque, Celtarum stirpe generatis. A Granua supra habitabant Quadi, quos postremum Moravi vel sedibus expulerunt, vel in ciues adoptarunt. Atque incolae quidem; a Morava ad Tibiscum, peculiari Commentatione exposui*, quos, si cui volupe fuerit, legat. Nec deerit forsitan, qui veteris Pannoniae et Daciae, quantum hae quidem provinciae ad nos pertinent, historiam sit elucubraturus. Haec dum aliis tractanda permittimus, equidem in praesens a Hunnica prima origine civium nostrorum res gestas explicare institui, cum Historiae Hungaricae conspectum, nec patriae veterum fessorum me promere velle receperim. Aget itaque

* Prodiit Sopronii sub initium anni huius 1768. cum adiecta Epitome Schemnicii *Augustorum* gemino adventu gloriosi, *Regiis* oblatis manibus.

LIBER I.

De HVNNIS.

Non tamen, etsi Hunnicas origines explicare arduior, Scythicas inuestigare constitui; ne in errorem incidam auctorum opinionibus multum discrepantem. Apud quosdam ambigitur, multos falsa tenet persuasio, vniuersa, quae de Scythis veteribus scriptores memoriae prodiderunt, de Hunnis pariter intelligi debere. Videas haec ab Historicis varie disputari, quae eo creuisse putantur, vt iam magnitudine sua laborent, et legentibus plus tædii, ac voluptatis praebitura videantur. Et quanquam oportet rudem vetustatem scribendo superari: attamen, cum equidem vix quicquam hac in re satis certum affirmare ausim, nec dubia pro certis ponere, hoc conatu in praesentiarum supersedendum putauit, et non nisi de Hunnis agendum. Atque in detegenda horum quidem origine, nostra hac aetate, *Deguinesius*, Gallus, vir multae eruditionis, praecipuam quandam meruit laudem, quos, ille quidem, ex campis Babyloniae in Tartariam Magnam exiuit, inter plures asseclam nactus *P. Prayum*, Hungarum S. I. de patria praeclare, inter eruditos meritum.

Nec

* vid. Annales veteres Hunnorum, Auarum et Hungarorum, Vindob. 1761. M. DEGVIGNES Histoire Generale des Huns, des Tures, des Mogols, et des autres Tartares occidentaux, avant, et depuis I. C. jusqu' a present - - ouvrage tiré des Livres Chinois, et des Manuscrits Orientaux, de la Bibliothèque du Roi. Paris 1756-1758.

Nec est vt id quispiam dubitet, suffragantibus domesticis Annalibus. Apud Sinaros auctores, eorum iam anno MCCVII. ante Christum natum interiicitur mentio. Vt semper non bellicosi modo, sed foecundi etiam habitus sunt: sic creuere iam antiquitus cum virtute, tum numero maiorem in modum, vt murus Sinensis, toto celebratus orbe, ad impediendum eorum incurfiones construi debuerit; de cuius tamen initiis magnitudine et structoribus non interest nostra disferere. Ambigi non potest, vel resectum, vel consumatum a *Chihoamtio*, Sinico Imperatore, a cuius iam morte, auspice DEO, Hunnicæ gentis origines explicare conabimur.

SECTIO I.

De Hunnis Asiaticis.

Postquam *Chihoamtius*, cuius nunc memineram viuere desit, imperium Sinarum, Hunnis vt vicinum, sic formidabile, pluribus, præ vno regnare cupientibus, tanto foedius in partes trahebatur, quo magis tyranni inter se timebant, et alter alterum praeoccupare connitebatur. Hoc adeo turbido tempore, facile accidere potuit, vt *Teumannis* implicitis tyrannide vexaret, et cum apud Hunnos esset fama excellenti, Sinicis etiam Scriptoribus ante caeteros innotesceret. Nec nullam causam subesse videbant tanti viri laudes prædicandi. Vt enim rerum gestarum gloria, sic imperii magnitudine plerosque omnes antecedeat, quippe qui a flumine Irdischo ad Amurem, et fontes Choangi rerum potiebatur; ho-

An. a. n.
C. 210.

A 3

dierna

dierna utique Tartaria Magna. Filium habuit nomine *Meteum* generosa indole, omnibus in primis carum, praeterquam vni ex pellicibus regis, quae ex se natum, regnare, prae illo, cupiebat. Ut ad fraudem acuta erat foemina, suadet regi, ad Iuechieneses ut Tartaros, obsidis loco, quod petebatur, mitteretur, interferens: *Fore tali modo constantem amicitiam, cum quibus perpetua intercessisset hostilitas.* Vix eo pervenerat *Meteus*, *Teumanum* rursus sollicitare: *Barbaros Hunnico nomini infestissimos, dum ab omnibus rebus imparatissimi essent, repente bello adgrederetur, facile posse pacis cogitatione securos opprimi.* Id eiusmodi erat, ut cum indicta causa Tartaros peteret, *Metea* armis hostium tollere niteretur. At huic muliebri consilium, quod animum attenderat ad cauendum, celari non potuit. Itaque clam sese a Tartaris subduxit, et ad suos delatus arma in *Teumanum*, non iam patrem, sed insidiatorem vitae suae comparare adgreditur. Nactus est plerosque omnes (tam iniusta est cunctis parricidii atrocitas) consiliorum socios, destinationisque adiutores. Neque vero solum, qui conscii erant, animus ultione flagrabat, sed omnino miles ipse incoepa probare videbatur. Patris itaque crudelitatem filius, perfidia defectionis ulciscitur. Priusquam tamen ad manus ventum erat, fidem suorum experturus, coniugem, quam quisque eximia caritate diligebat, neci pro se tradere iubet. Dirum exemplo facinus, nec tamen a populo nimis dedito recusabatur. Repente omnes ad caedem coniugum, quas ad necem deuouerant, discurre, saeuire haud aliter, quam si innoxiae extrema meruissent. Tali documento de voluntate ad

ad se confluentium certior factus, armatos singulari arte instituit, et multa in re militari partim noua adfert, partim meliora facit. Ita exercitatus copiis, etsi vix numerum decem millium explebant, patrem, ingentibus exercitibus munitum, adgreditur, et victum vita pariter, ac regno spoliatur: in eo certe vituperandus, quod auspicia regni a parricidio coepit. Vtut fortuna consilii infandis, vt plurimum obstat: hic nihilo fecius pari felicitate duplices prostrigauit Tartaros, et, cum amplius ter centies millia sub signa coegerat, auulsa ab Hunnico imperio recuperaturus, praepotentes id temporis Sinas bello petiit, et nonnullas omnino prouincias pace facta recepit. 209.

Sublatus rerum successibus titulum *Tanjoï* primus vsurpauit, quasi coelo genitum diceret. Recruduit interuallo temporis bellum Sinicum, 201. ciuili dissensione, et primo velitationibus ducebatur, Hunnis maxime infelicibus. Huiuscemodi initio *Kaotius*, Sinarum Imperator tantum mouebatur, vt iusto proelio congregi pereuperet: ne quid attamen, inconsulto consilio faceret, misit callidissimos ex suis, ad explorandum aduersariorum et numerum, et conatum. Hunni, id quod erat, arbitrati, fortissimos quosque munitionibus, vel situ locorum occultant, leui armatura, et vilissimorum turba, totius exercitus speciem mentiri iussa. Speculatores eo modo elusi, postquam ad suos reuerterunt, Imperatori spem certam, nullo negotio opprimendi hostis iniiciunt, orantque, ne occasionem a fortuna datam, e manibus dimitteret. Ad hoc consilium plerique omnes accesserunt, praeter *Lieukimum* ducem solertem, et Hunnicæ consuetudinis adpri-

A 4 me

me gnarum, qui insidias, vt res ipsa erat, veritus, longa oratione, ab incepto dehortatur. At Kaotius veritatis impatiens, si quando, tunc praesertim vtilia suadentem abduci iussit in vincula, ipseque, vt si victoriae certus, ductare orditur. Vix aliquot stadia progressus incidit, citra opinionem, medios in hostes, circumuenitur, sentit se deceptum, et vbi sua consilia damnat, aegre in arcem Tantumfu, munitam natura et arte, effugit; in qua, sine dubio, maximis obsessus operibus, captus in potestatem venisset, ni vxor Meteï, viro acrius ingenium nacta, tempestiue condocescisset: *Non posse bene geri amplam rempublicam vnius imperio*; et ea re Caesari elabendi fecisset potestatem. Suppuduit facti prudentia muliebri libertati restitutum, cum vniuerso exercitu, quem habebat maximum, decernere statuerat. Verum salubrioris nunc, ac ante patientior consilii, cum multi pacem bello anteferri aequum censerent, etsi magna in hoc eius intercesserat cupiditas, non modo animum mutauit belli inferendi, sed etiam Lieukimum vinculis exemit, periculo suo, vera in medium consuluisse edoctus: adultores contra, exploratum ante dimissos abstrahi iussit ad capitale supplicium. Adparuit eo vim maiorem inesse veritati, quam vt plane supprimiti posset, nec euitare adultores meritam perniciem. Pax dehinc confecta, stabilis, dum imperaret Meteus, etsi graues subinde intercesserant simultates. Multi, hoc rege, populi, inprimis varii nominis Tartari, ab Hunnis sub iugum missi sunt: vt adeo rerum gestarum magnitudine, inter Tanjoos Metea superarit nemo; vtpote cuius Imperium a Corea et Muro longo ad Altracan Siberiamque pertineret.

Post

Post hunc regnavit *Loachamus*, non regni modo amplitudine, sed paterna omnino gloria praeferocior, in litteris ad Sinarum Imperatorem, sibi tunc veſtigalem hunc uſurpabat honorem: *Magnus Hunnorum Tanjous*, coelo terraque ſatus a ſole et luna in ſolium euectus s. p. quem tamen, quia ſuperſtitio gentis, non vis expreſſerat, apud ſuos, nullam habuit inuidiam. Regem Tartarorum Yuechiensium ſuperatum cepit, cuius cranio demum Hunni in ſolemnibus ſacrificiis pro poculo utebantur, Sinarum regiones, quod imperio ſuo non parerent, identidem perpopulabatur. 174.

Ex hoc natus, *Kiuntchingus* cognomine, mortuo ſucceſſit patri, qui principe Sinarum ſibi deſponſa, pacem initio cum vxoris gentilibus, ſine dolo malo coluit: poſtea vero, quam hi aduerſarii, ac ſocii eſſe maluerunt, Hunni Pekinenſem prouinciam infeſtis armis inuadunt, hoſtes ingenti clade ſternunt, et populationem late proferunt; amittunt nihilo minus, quia diuerſis locis bellum gerebatur, Ortuforum regionem, a Sinis armis ſubactam. 158.

A morte *Kiuntchingi* ſis de regno fratrem inter et filium deſuncti exoritur, qua *Ichifieus*, (hoc enim priori nomen additum erat) ſuperior euafit, et patruelem acie fractum ad Chinenſes, perpetuos Hunnorum inimicos fuga ſe recipere coegit; vnde plurima in Hunniam reddundarunt mala. Adeo enim ſupplicem non prodiderunt, vt contra ſumma ope adiutum irent, rati diſſidio ciuili opportune frangi poſſe Hunnos. Quamuis vero principio bellum duci maiore ſua calamitate, quam aduerſariorum non ignorarent: tamen, vſque non deſtiterunt, quoad non modo 126.

amissa non recuperarent, sed Hunnis quoque finitimas eriperent regiones. Ichisicus videns opes suas in dies fenescere, hostium e contrario maiorem in modum augeri, ad pacem petendam eo magis animum adplicuit, quod ante quadraginta suorum millia secessionem fecerant, quos non ambigebat contra se arma laturos.

114. Aegre quidem, impetrauit tamen, quo sibi *Ougocius*, proles sua, surrogaretur. Missi ad hunc sunt legati Sinarum Imperatoris, denunciatum: *uti se gentemque uniuersam fidei suae permitteret; alioquin frustra eos in solitudine, quo se olim recipere soliti fuissent, spem defixuros, secuturum se cum copiis, qua illi ire perseverarent, nec ante destitutum, quam imperium omne armis deuicisset.* Id fortunae Hunnis erat, quod minae intra verba constiterunt. Cessatum utrinque ab armis, praeter quam quod, iam hi, iam illi furtiuis expeditionibus terrebant.
105. Mature rebus humanis exemptus, reliquit haeredem imperii admodum puerum, ac ob eam rem *Vhl-Tanjoum* nuncupatum. Multi impuberem spreuerunt aetatem, et intendebant omnino, seu vana ambitione, seu aere alieno, seu denique praesidio hostium corrupti, insidiis tollere. Sed hic quidem plerasque euitauit, et, quod in se eudebatur malum, in inuidos fortunae suae conuertit.
102. Extinctus in ipso aetatis flore regnum fratri *Kinlichio* reliquit, vix alio nomine, atque praeda nonnulla ex Sinis relata, ad posteros memorabili.
100. Hunc excepit minimo natu frater *Tcietiheus*, cum manu fortis, tum consilii plenus. Ab hoc tamen viro plerique Hunnorum descierunt, qui aequuleo

aequaleo imposito, legatum Sinanum socium facinoris edixere. Quod hic ea ex re in tetrum coniectus est carcerem, Sinae ius gentium violatum questi, Hunnis bellum indicunt. Infelicitate! ut constaret *Numen conatus improbos odio detestari*. Nam quamuis primo impetu Proregem Occidentis, cum armata manu obuiam se profundentem obtriuerint, praedaeque locupletati ouantes ad suos regressi: nihilominus tamen usque eo adstricti sunt postea, cum plures, ac ante, in armis comparuerint, ut ex primo proelio, vix quadringenti euaserint, secundo, quod octiduum perhibent durasse, in quo ultra ducenta Sinensium armatorum erant millia, cum Tanio vix dimidiam numeraret partem, cum magna iactura, qua famae, qua militis refugere debuerint. In tanto impetu cursuque rerum morte obiit Teietheus, duobus relictis filiis, quorum prior Orientis erat Prorex, alter summus militiae Praefectus. Prae hoc, ad superiorem, et patris arbitrium, et ius primogeniturae regni faeces deuoluebat. Sed quod et remotior esset, et fama exierat, lethali morbo conflictari, proceres, ne quid detrimenti cunctatione respublica pateretur, minori ius imperandi deferunt, confirmantque in eo honoris gradu. Vix dum pompa tantae sollemnitatis desit, aduolat, quem mortuum existimarant, perculitque suo aduentu principes, ut crederent ex se poenas expetiturum, et regnum fratris discordiis, in partes tractum iri. Neutrum accidit. Germani namque, raro posteritatis exemplo, mutua contentione alter alteri regnum obtrudebant, donec minor grandio rem natu, vel ingratis cogeret reipublicam capessere. Factum in nostris eo magis praedicandum,

candum, quo saepius animaduerteris, meliori disciplina imbutos, modo vi, modo fraude ad imperia nisos.

- Imperavit ergo pro fratre *Holokous*, illo Orienti praesse iusso. Nec huic, prout ante eum aliis, cum Sinis deerat materia simultatum, sed imprimis spoliolorum gratia. Haec, belli sane difficillimi, fecere initium. Hunni cum intelligerent sibi cum hoste copiosissimo ac solertissimo rem esse, quod inopes ipsi rerum omnium, ac imparati erant, in interiora regni sese abdunt. Sinae suapte cedentes, coactos fugerati, tanquam ad victoriam consequuntur, nec ante se in insidiosa itinera delatos senserunt, ac vniuersi prope delerentur, duce intercepto.
35. hinc ad pacem studia inclinabant vtrinque, inter quae *Holokous* occumbit, fratre, prae filio, successore nominato, quia hic non prope puberem aetatem erat. Seditio tamen multum rempublicam adfligente, antelatus est patruo *Hoyentius* sicuti aetate, perinde natura leuis, ac parere, quam imperare dignior. Ausi itaque immaturo puero tradere imperium Hunni parum absuit, quin ad extrema peruenirent: sub iugum certe missae gentes, partim in libertatem sese adferebant.
68. Nihil hoc felicius germanus erat *Hiulius*. Tamen venationis praetextu cum centum millibus Sinas adoriri statuerat, astu magis, quam virtute sisus: at in ipso conatu repentino morbo extinguitur. Quo factum, ut res Hunnorum ad interregnum veniret.
60. Citra opinionem demum Prorex Occidentis Imperator dicitur *Voyenkiutius*, acceptior suis futurus, ni regnasset. Imperium adeptus pari faeuitia,

faeuitia, paene aduersus omne genus hominum grassabatur; sed inprimis a queis sibi tendi insidias suspicatus erat. Non est itaque mirandum si a quibus diligi oportebat, odio haberetur, datetque aemulis occasionem imperii distrahendi.

Interea dum Hohansius fidem implorat Sinarum a *Tchitchio* regnantur Hunni, qui reuotis aduersariis, Ousiorum parte iuris sui facta, cum paullo ante se reges, imperii terminos vix ac ne vix quidem tuerentur: ipse non modo maximo animo hostes a finibus arcebat; sed etiam ad occidentem versus regnum tantopere propagauit, vt sedem ad fontes Iaichi, in regno Astracan constituaendo esset. Magnitudinem quaestitae dominationis continua possessione firmaturus, bellum in Chinam Hohansii ergo transferre meditatur; verum in apparatu a Buchariae praefecto vita exiit.

Succedit itaque *Hohansius* Sinarum et praefidio, et beneuolentia, quam ille quoquo modo pensaturus, nec icit modo cum his foedera, verum desponsa principe Imperatoris, filio, firmat etiam. Hoc infelix, quod imperium mirus, ac volebat, haberet diuturnum. Animam agens ex principe coniuge natum, (plures enim, more gentis duxerat) impuberem adhuc, haeredem designabat. At illa, quod omnibus admirabile visum, maritum complexa summis orare precibus: *Filium vt ex socia progenitum, quia maior esset aetate, regem diceret; haec rursum: Illum iubere imperare, cui ius fortuna impertuerat, et in quem patris suprema voluntas inclinaret, fore inter Hunnos tam sapientia, quam fide inclutos, qui, dum rex adoleuerit, cuncta prudentia sua moderarentur.*

Tandem

29. Tandem post tam insigne, et inusitati exempli certamen modestiae, suffragatione cunctorum ad maiorem annis, nomine *Fotchuliojotium*, regni potestas transfertur, ea lege, quo, ubi hic decesserit de vita, minor pleno imperet iure. Factum id est ante decennium, quam regnare coepit *Teimifus*, postea *Teimotcheus*, ac dein *Nangtchiyasus*, tranquillis Hunnorum rebus.

12. Descenderat horum postremus magna pompa in Chinam conueniendi Imperatoris gratia, nec minore cum animorum testificatione, tum munerum magnificentia excipiebatur. Non vrbs, sed regnum ad eum visendum videbatur concurrisse. Nec interim longo post intervallo temporis, quam Hunnus se suis reddit, *Mamus* quidam, homo iniquus et ad crudelitatem natus, tyrannidem, apud Sinas, arripuit, oppressa *Hani*, regnante familia. Odio in Hunnos ante alios atrocior, in quorum medio, quia nullam causam belli inferendi reperiebat, factionem clam parare ingressus, ut inter se ciues committeret.

A. C. 10. Isti fraudem, quae suberat, suspicati, postquam Buchariae partis, quae sibi infensissima semper erat, potiti sunt, *Vtchuliojotio* imperatore renunciato, quod clam in se parabatur, vi adperta auerruncare susceperunt, translatis in Chinam armis, initio tamen, quam consequentia euentorum feliciores. Hostes enim cum trecentis millibus armatorum, diuersis in locis vires distracturi, in Hunniam introeunt, et maxima ex parte deuictam, in quindenas partiuntur dioeceses, totidemque vel filiis, vel nepotibus *Hokiansii* regundas tradunt, at ipsum *Vtchuliojotium* ita frangere nequiuert, ut non in fines suos

suos frequenter excurreret, praedasque ageret opimas.

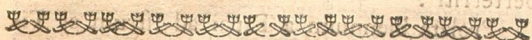
Quo minus attamen in morte eius, et scissione domestica, et ira hostis regnum labefactaretur, *Hienlium* imperatorem Hunni iubent, plurimum apud Sinas gratia valentem, quorum is postea, supra quam debebat, studiosus fuit. 13

Post hunc senatus populique Hunnici iussu regnare inchoauerat *Tuus*, frater *Hieulei*, cui *Mamus* Sina, *Tangum* sibi in primis carum opposuit, et, quem obtrudebat, stabilire ut posset, maximis post hominum memoriam copiis Hunniae bellum intulit. Vtique infortunatissime omnium! Nam cum alteri regnum alienum quaerit, ipse suum amittit. Sinae quippe execrati superbam insolentiam *Mami*, quae usu perpetuae crudelitatis intolerabilis facta erat, vita concessa, spoliata, quam male tuebatur, dignitate sustulere quidem tyrannum, at causas intestinorum malorum tollere non poterant, iam hoc, iam illo ad supremum regni honorem grassante. Isto iam opportuno sibi, ut putabat, tempore *Iuus* omni ferebatur cogitatione ad patriam liberandam; neque enim poterat pati, seditione maiorum victam Hunniam, seruire barbaris, distitans: *Sinas Mamum se adiuvante oppressisse reditum eo pro beneficiis gratiam, ut iam aequum videri oporteat, Sinas Hunnis tributa rursus pendere.* Ac effecit omnino, ut hi duos inter aemulos, quem ipse vellet, Imperatorem sequerentur; ad magnam olim venturus famam, nondum externa administrat bella, ad propulsanda suis e finibus reuocatus, fortunae suorum immortalis fuisset. 18

Haeredem

46. Haeredem imperii filium dixit *Panuchum*, si qua, ea vel maxime re, infelix. Hoc enim *Tanioo* haud dubie ad *Ivim* res spectare coepit, et imperii *Hunnici* labare dignitas. *Peus* namque *Vtcholiojotiorum* progenies seditiosum ac discordiosum vulgus ad suas trahebat partes, et inquiete, dominandique libidine effecit, ut ea fere tempestate *Hunni* sub *Taniois* esse desinerent. Praeter id, quod intestina mala in dies augebantur, insectorum multitudine, lue pecorum, ac hominum peste prope omnis exinaniebatur *Hunnia*, in quam insuper potior *Asiae* pars, coniurauerat. Tantis exagitatus calamitaribus, *Peus*, origo malorum, quod praeterea insidiis petebatur in *Chinam* ad salutem perfugit. Facilis itaque diuisui exitit *Hunnia*, cui ab eo tempore *Septemtrionalis* partim, partim *Meridionalis* nomen imponebatur, in qua pro vno duo regnabant: illa *Punuchum*, haec *Peum*, *Sinarum* clientelae obnoxium sequebatur. Nec potuit vnquam eo res peruenire amplius, ut vniuersa *Hunnia* sub vno *Tanjoo* esset. *Septemtrionales* a plerisque omnibus, sed cum primis, qui ab eis secessionem fecerant, popularibus, extrema passi, pars ad *Europam* propius accesserunt. At ne hic quidem tranquillis esse licuit. Nec *Iaichi* fluminis obiectus, prohibere potuit, quin *Sinae* veteres in eos exercerent inimicitias. *Iguri* ciuile obmouent bellum, superveniunt *Tartari Topai*, implicitos domestica calamitate, facile profligant, 334. reliquos ad *Volgam* reiiciunt. Quae tamen res 518. eos, non tam fregit, quam erexit. Patria extores terram, quae eos aleret, armis quaerendam decreuerunt. Adoriuntur proinde maximo animo, *Yentcaiorum* seu *Alanorum* in *Sarmatia* *Asiatica*,

rica, (regno Astracan) gentem populosam, caeso rege subiugant, domicilia apud victos collocant. Atque hinc demum, in Europam inconditis agminibus transfuerunt, vt adeo labi per errorem necesse sit, qui vel originem Hunnis recentiore tribuunt, vel eos nonnisi a palude Maeotide arcessunt; quo nomine mirari conuenit multos, qui Hungarica componebant tempora.

SECTIO II.

De Hunnis Europaeis.

Quo potissimum tempore in Europam traierint Hunni, non exigua lis est inter Scriptores Historiarum. Proxime est ad omnem verisimilitudinem, anno post reparatam salutem humanam, septuagesimo quarto supra tercentimum, dum *Valens* Romanis imperaret, rege *Balamberè* Tanaim superasse. Primi commentores dubiae relationis vel boue oestro percito, vel cerua duce paludem Maeotida traiecisse prodiderunt tanta fiducia, vt si hunc quidem Sinum pontus Euxini, et maris Mediterranei perpetuo gelu duratum euicissent omnino. Vt hoc quidem transeamus in narrando, Hunni in ceteriores oras Tanais delati, ingentem populorum multitudinem mira celeritate subegerunt, solis, qui ante victi erant, et huc refugerant, Alanis, vt rudes olim ad resistendum fuerint, diutius caeteris obnitentibus. Verum horum dein quoque parte alio propulsa, parte in societatem armorum adscita, Ostrogothos, a Tibisco ad Borysthenem

374.

376.

B

colentes,

colentes, cum ferro inuadere statuant. *Ermanaricus*, rex qui fuerat Gothorum, desperatis rebus, videns rerum successu tumentem ferocemque hostem contra se tendere, voluntaria occubuit morte, cuius male confecti, quam regis de republica bene meriti potius munere functus. Ita rectore denudatum populum difficile non erat Balamberi subiicere praeter, qui ad Visigothorum societatem, in Moesiam, demigrarant, timore perterriti.

377.

Protata biennium a Tanai ad Istrum et Tiberiscum ditio, seu vi, seu indulgentia *Gratiani* ac *Valentiniani* Caesarum, Hunni laetam solo Pannoniam obtinent. Nondum heic stabiliuere sedes, iam a Visigothis in auxilium aduersus Orientis Imperatorem arcessiebantur, quo bello ipse occidit Valens. Gratianus, quo iam fere impune grassantem hostium multitudinem disiceret, arcessit ex Hispaniis Theodosium, ducem rerum

379.

gestarum fama inclutum. Tradit tanto viro suamnam belli, et, quod sponte facturus erat, monet, reipublicae satageret. Is non minus sua, ac imperatoris voluntate eo rem perduxit, vt, posito odio, in amicitiam vtrinque veniretur; nec tamen alias, quam vt Hunnis praedae et tumultuum avidis, necubi populo Romano damna facerent, decem et nouem auri librae muneri darentur.

Obtinet

* Multis haec persequuntur MARCELLINVS L.

31. IORNANDES in reb. Geticis c. 24. SO-

ZOMENVS Hist. Eccl. L. 7. c. 37. P. DE-

SERICIVS Comment. Tom. III. P. I. c. 5.

** Vid. GROSIVM L. 7. c. 34. PAVL. DIA-

CON. Hist. L. II. ADON. in Chron. ad an.

379. ZONARAM Annal. Tom. II. L. 13. §. 17.

concordia

B

383
 Obrinet vulgaris opinio signa fuisse collata
 cum Maerino et Detrico, praetoribus Romanis,
 ad Potentianam primitim, cum in agro Kesmar-
 kensi (fors Kicensi ad Posonium) neutramque
 aciem ex certamine, sine iactura, abiisse ad ex-
 tremum vicisse Hunnos. Sed ad firmandam
 commemorationis huius fidem, praeter remotam
 ab antiquitate credulitatem, vix quicquam attu-
 leris. Certius est Valentinianum iuniorem per-
 suasisse Hunnis, fraterno ut bello praeponerent,
 quod Gratianus contra Maximum, tyrannidem
 adfectantem, in Gallia ortus erat, et huic cum
 Alanis inferuissent. Nec illi quidem dissentere;
 quos tamen, cognita fratris nece, Galliae iam-
 iam adpropinquantes, per Alamanniam domos
 384
 redire iussit, praetextens, inimicitias pactionibus
 sopitas. Scriptum reliquerunt nonnulli ea occa-
 sione Hunnos in D. Ursulam cum XI M virgini-
 bus apud Moguntinos sacuitiam exercuisse, in Ba-
 siliica demum sepultas, quod tamen hodie perplu-
 rimi dubitant.

Commodum auro locupletati reuenterē no-
 stri. Gothi enim rege Winithario (permissum
 namque erat proprios habere, Hunnis obnoxios)
 dum fortunam, qua in Antas vsi sunt, incon-
 sultius sequuntur, ab Hunnorum desciscunt im-
 perio. 385

De quorum defectione cum delatum fuisset,
 Balamber magnis itineribus, cum multitudine
 suorum, in rebelles properat. Ut erat plenus
 animi et victoriarum: vincitur tamen, primo at-
 que altero concursu; tertio demum, interuento
 manu

* THYROQZAYS Part. I. 2. II. BONFINI
 VS Dec. I. L. 3.

manu sua Winithario, ita vniuersos percudit; vt se in obsequio mansuros sacramento religionis obstringerent. Accepta fides, et, quia rex denubere in domum regis Gothorum (caesi enim neptem Waladamarcam sibi matrimonio adiunxerat) affinitatis vinculo firmatur, vtriusque populi laetitia ac emolumento.

At non diu supererat Balamber, parumque
 387. vsura tantae rei perfrui potuit, post cuius obitum summa imperii ad *Charatona* defertur. Huius illustrissimum factum est Maximi et Eugenii, aemulorum Theodosii Caesaris oppressio, quae adiuantibus Hunnis accidit. Circa ea tempora *Theotimus*, Hunnus genere, sanctioribus
 388. eruditus litteris, cum *Niceta*, primi doctorum christianae rei munere, apud barbaram adhuc gentem functi sunt, ac non paucos ab execranda superstitione ad virtutem reuocarunt, quorum deinceps plerique, vbi durius haberentur ad Romanos transibant, mox pace, mox bello repetendi **.

Postquam *Charaton* mortem occubuit, successit *Vldinus*.
 400. Exciuerat hunc, initio statim imperii Arcadius Imperator, contra Gainam, sperans horum ope se opprimere posse, spectatum ante ducem, iam perduellem. Nec fefelid de Hunnis concepta opinio. Nec etenim pugnare prius destiterunt, ac hostis caput, clarissimum victoriae suae monumentum, Constantinopolim mitrent.

* JORNANDES de rebus Get. c. 28. AMMIANVS L. 31. SIGEBERTVS in Chron. ad 386. seq.

** OLYMPIODORVS Script. Byz. Tom. I. et Claudianus.

mitterent. Defuncti adiutorum officio, ne
 mutua diffensione, vel sibi, vel imperio accideret
 iniuria, in foederis sanctionis firmandam vtrin-
 que transitur. Nec tamen se a iure abiturum
 existimabat Vldinus, si Alarico, Visigothorum
 401.
 regi, in bellum contra Honorium, occidentis
 Imperatorem proficiscenti, non solum transeun-
 di per sua regna potestatem, sed auxilia quoque
 daret. Ea tempestate fortuna, quam ante extu-
 lerat, Italiam deprimere adorta erat. Plurima
 bella videbantur in eius exitium geri, et utrius-
 que fortior erat, velut diuites manubias, Romam
 spe occupabat. Sed Alarico quidem secus res
 cecidit, ac cogitatione praeceperat. Qui post
 403.
 hunc regnabat Radagaisus nihilo ea re mitior fa-
 ctus, cum exercitu, ad numerum ducentorum
 millium, quem ex omni populo coactum habe-
 bat, fortunam iterum putauit tentandam. Vi-
 debatur cunctos, tantis copiis munitus, ad socie-
 tatem perducturus. Saltem de Hunnis opinio
 fefellit. Vldinus enim adeo auxiliis iuandos
 non putabat Gothos, fors, quia pro insita genti
 superbia, praeuidebat crudelius in Romanos con-
 sulturos; ut contra, Stiliconi opem tulerit, et
 405.
 Romanis coniunctus, Radagaisum interneccione
 delere iuuerit. Qua officii promptitudine, et
 bellandi virtute, sic se Italo probauere, plures
 ut inter corporis custodes legeret, nefarie post-
 haec, a Saro quodam, ad inuidendum se melio-
 ribus facto, ad vnum interemptos. Nostri seu
 408.
 aduersariorum iniuria, seu praedae cupidine per-
 citi fines Thraciae depopulari: sed, cum a Ro-
 manis munificentiam suorum Imperatorum, et
 benignam in viros voluntatem praedicari audis-
 sent; pars maxima negant signa se Vldini secu-
 3
 turos.

turos. Ita desertus a suis, vix cum exigua manu, incolumis retrocessit; Scyri, caeteris tardiores, capti vincti, et aut venum expositi, aut quominus rempublicam turbarent, in Bythiniam agros cultum sunt transducti.

411. Post hunc sedebat ad gubernacula *Mundzuchus*, vulgato nomine *Bendeguez*. In huius aula, magno rerum Hunnicarum dispendio, vt post apparuit, educabatur *Actius*, nobles fidei datus a Romanis. Supra aetatem sapiebat adolescens, ac cuius velocitate ingenii admirationem sui iniiciebat, vt omnes conuicerens, talem futurum, qualis ex palaestra *Humorum* euaserat. Conducta sunt huius opera, ad sexaginta millia Hunnorum, quae *Iohanni* contra *Valentianum*, a morte *Honorii Caesaris*, fasces imperii vindicare, at enimvero rebus infectis, quod *Ioannes*, offensa suorum, in se voluntate, iam captus, et inimicis deditus erat, ex Italia, ad propria retroflexerunt. Hic idem, procul dubio, exercitus erat, qui principio anni insequentis, ducē *Ruga* (minime vero *Rua*) in Thraciam, praedae causa, introiit, et ipsi *Constantino* oli graue obsidionem fecit. Verum *Theodosii* pietate ac prece, dux ipse fulmine ictus memoratur, milites iam peste, iam igni coelo delapso consumti; quo ita facilem victoriam *Gravis* dederint, ansam praeter ea ad recuperandum Pannoniam, Hunnis in Daciam retrocedere coactis, vnde breui post magna vi rursus eruperunt. Cum itaque ita minus prosperas res suorum intueretur *Mundzuchus*, verens, ne post fata sua (conflictari coepit morbo

* OROSIVS L. 7. c. 37. SOZOMENVS

L. 7. c. 5.

bo difficili) Romani, Attilae filii sui, impari ad-
huc tantis rebus aetate depererantur ad faciendum
Hunnico imperio finem, Octarem et Ruam, eod-
dem secum patre genitos, egregios bello duces,
suprema voluntate, tutores Attilae iubet, et,
dum hic par regundae reipublicae esset, impe-
rare.

428.

Octar, qui et *Optarus* et *Suphtar*us plerum-
que scribitur, in Burgundiones expeditionem su-
scipit, ut controuersam, ita non minus sibi, ac
suis perniciosam. Nam memoriae proditum
est, cum barbari a superstitione ad veri DEI opem
adpellarent, regem noctu, nimia voracitate dis-
ruptum, locam dedisse Burgundiorum exiguae
manui (non amplius 3000 fuisse perhibent) ad
vicena Hunnorum prosternendi, ac euicendi e
finibus.

430.

Post solus *Rua*, vel lingua patria, *Ruhas* res
moderabatur, ad quem Actius confugerat, exa-
gitatus a Bonifacio, militiae Romanae praefecto,
cum quo de praefectura urbis contendebar. Hunc
Rua, futurorum haud praefagus malorum, non
secus ac constantissimum amicum, non solum ipse
liberaliter habuit, sed prorsus ut ab omnibus su-
spiceretur, effecit; nec ante quicuit, quam re-
missum in Italiam cum copiis, Valentiniano Cae-
sari reconciliaret. Ex hoc facile cuius, postero
tempore, intelletu fuit, nihil tam repente ani-
mis hominum elabi solere, quam beneficii me-
moriae, et plerosque interdum, summa iope,

431.

433.

B. 4. ad

* SOCRATES L. 7. c. 23. GREGOR. TV.
RON. L. 2. c. 8. MARCELLINVS in
Chron. DESERICIVS Tom. III. Part. V. c. 7.

** SOCRATES L. 7. c. 30.

434. ad maximam perniciem iuvari. Ab Aetio tamen Riva ipse, nihil, quod ad infortunium pertineret, passus est; alii reperti, qui tum quidem negotia facerent, *Amoldzuri* utpote, et caeteri accolae Istri, cogitantes, quoniam ipsi Hunni in calamitate tabescerent, nefas esse, cum se in libertatem adserere possent, ferre iugum seruitutis. Non tulit id aequo animo Rivas, et ne mali vis in immensum cresceret, omni ratione bellum comparare coepit. Occidit tamen, antequam occiperet, nactus, quod ipse cupiebat, nec perficere valuit, qui sui imperii limites dilataret.

Et hic quidem fuit *Attila*, *Mandzuehi*, ut praedixi, filius, patruorum *Huedam* tutelae obnoxius. Natus erat annos fere triginta, dum rerum potiretur, cum *Bleda*, vulgo *Buda* fratre. Qualis futurus esset, initio statim ostendit. Nec enim, etsi turbatum intulerat regnum, alia conditione ratam cum Romanis pacem voluit, quam ut transfugae, quorum plurimi erant, redderentur, mercato utrinque, sine dolo malo, institueretur, ac Romani, quo foedus maneret stabile, auri libras septingentas soluerent. Cessit huius pertinaciae Caesar, iudicans nihil se detracturum de summa; si eo, quod indubiam belli aleam expensurus esset, certam redimeret pacem. Ut hoc ab imperatore sapienter et cogitatum, et factum fuerit: multum tamen nominis Romano obtulit, quod magnam existimationis suae famam,

ea

* SIGEBERTVS, IDATIVVS et TIRO PROSPER in Chron. ad an. 432. seq. IOS. IN-
NOC: DESERICIVS Tom. III. Lib. 4. Part. 2.
c. 2.

ea re, sibi compararit Attila, et id quidem non solum inter notos, sed remotiores etiam populos; ut, cum ante exiguis finibus Pannoniae, et quod excurrit, contineretur, iam extra Europam, Africam quoque peruagaret. Peruenit ea res ad aures etiam Honoriae, soror quae fuerat Valentiniani imperatoris, et quoniam ira animum, ob varia, ut putabat, sibi inflicta mala, stimularret, clam nuncios ad Attilam misit, pollicita, si ita vellet, se ei nupturam, dotem fore non minimam partem imperii occidentis; si forte de sua fide dubitaret, eius pignus se annulum offerre. Multi in eo regni Hunnici gloriam arbitrabantur positam; nec tamen ex templo assensit Attila, vel quod principi non fideret, vel quod, cum quidem Marti, quam Veneti plus indulgeret, vel denique, quod nondum adhuc orbis imperium animo complexus erat.

Neglecta hac cura in Burgundiones, priorum viturum damna temporum, infestas duxit copias. Res ab eo quidem, prospere gesta, verum *Littorius*, quem cum parte exercitus Aetio contra Gothos auxilio miserat, cum incautius laceſſebat hostem, infausto capitur proelio, multis Hunnorum desideratis. Excanduit tanto infortunio Attila, sedatus artamen ac delinatus, sicuti Romani Ducis titulo, a Valentiniano, ob nauatam operam, quem Orientis Imperatores negabant, delato, item vi pecuniae non contemnenda. Reductas inde copias in Avarziros, gentem Hunnicam, iugum imperii, excutere ausam, mouet. His quidem nullo negotio domitis, Moesiam cum Thracia

435.

440.

* PRISCVS in Excerpt. Leg. p. 32. sq. MARCELLINVS in Chron.

- Thracia vexare adgreditur, excisoque Singiduno, et fors tum etiam Sirmio, Arnegislo item, qui se ei obiecerat, fugato, Byzantium profectus, in remotioribus urbibus campis confedit. Graii, apud quos vetus disciplina exoleuerat, iam ludorum, quam armis aluētiores adeo ferocem, et propinquum veriti hostem, opera Anatolii legati finem inimicitiarum fecerunt, postquam pelliciti sunt. *se, pro non redditis rite stipendiis, auri libras sexies mille soluturos, bis mille item et centum quotannis, tributi nomine, per fugas bona fide redditorios, nec amplius, si venient, suscepturos: ex quo iam et causa belli quoque suscepti cognoscitur.*
- 443.
- Pace hoc modo conciliata transductis, cis flumen Istrum legiones Attila, cum Bleda, aduersum Sorosgos, populum Scythicum ducit, quo prorsus tempore gladius Martis, buculae pedem laesae indicio repertus, ad regem defertur, cuius, ille quidem, inuentu eo impensius gaudebat, quod illo sibi, orbis imperium, augurio superstitionis credulae monitus, portendi crederet. Saltem ab eo, infinita animo complexus videbatur. Inter tales spes, et curas intercesserunt, si inimicitiae cum Bleda, terrarum a Tibisco ad Tanaim praefecto, non de Buda vrbe, ut vetus tenet opinio, sed de principatu, queis, hic quidem, magna Attilae inuidia, perit. Sublato fratre, quietem, armorum strepitu praefereute, monarchiam exorsus licentius agere, et nihil non, quod ad augendam in immensum potentiam Hunnicam faceret, moliri. Offeritur vel inopiante peropportuna occasio studiis suis seruiendi, et perficiendi conata. Theodosius enim Iunior, pacem Romano nomini ignominiosam exorsus, viribus iam,
- 444.
- 445.

iam, vt putabat, hosti non impar, non tantum tributum, quod, ex pacto Hunnis debebat, non dedit; sed etiam perfugas, secus, ac receperat, in tutelam recepit, nec exposcentibus remisit. Tali perfidia incensus Attila, cum incondita multitudine Hunnorum, Gepidarum, Gothorum, Alanorum, aliarumque barbararum gentium, superato Istro, Moesiam tenet, Arnegislum, quem ante fugauerat, nunc acie victum occidit, direptis ex itinere circiter octoginta oppidis, Macedonia et Thessaliam, longa pace diuites regiones, securus populatur, ac praedae dulcedine abreptus, ad vique Thermopylas penetrat; anni tempestate demum et Acariorum iterata perquellione (ad Romanos enim deficere tentabant) adactus, qua iuerat, reuertit, misso Edecone, cui maximam fidem vni habebat, legato ad Theodosium. Id eiusmodi erat, vt ea re non tam pacem aucupari, quam, quid in aula Byzantina ageretur, cognoscere vellet, amicosque exteris ditare muneribus.

447.

Non multo interiecto tempore venit cum hoc, quem Graui in necem sui regis corrumpere satagebant, missus a Theodosio Orator Maximinus, cum Bigila, Hunnici sermonis gnaro, et Prisco Rhetore, viro acuto ad res probe excogitandas. Parum absuit, quin Bigilas, insidiarum Edeconis indicio conuictus, omnes cruciatus perferret; nec effugisset omnino periculum, nisi legationis iure tectum Attila iudicasset, quod apud Hunnos sanctum esse consueuerat. Qua nihilo fecius interpretis licentia accidit, vt Maximinus, infecta pace, quam petiit venerat, discederet; sed ne quid a Hunnis in officia humanitatis peccaretur, primum a rege, tum a Recca coniuge, opiparo exci-

448.

excipiuntur conuiuio. Delinuit tamen exasperatum Attilae animum, iterata legatio ut iuraret, se transstranis regionibus abstinere uelle, nec Caesari de perfugis reddendis molestum fore, dummodo is in accipiendis difficilem se praeberet. Datum utrinque id est acquitari.

Hoc perfunctus labore Attila, qua ratione Romanos, Visigothos et Francos sub iugum mittere posset, animo versabat, et, quia existimant praeterea, otio senescere ciuitatem, quaerebat undique materiam belli excitandi. Praetextus fumebatur iam a uasis aureis, quae in Sirmii expugnatione acceperat, a Syluano sibi, ut aiebat, clam sublatis, quae Romani, homini sacra Christiana perosa, in profanos usus tradere religioni ducebant, ut ut pretium, quo aestimarentur, se soluturos non negarent: iam a sponsa Honoria fidem sibi pollicita: iam denique a precibus Vandalorum, quae suam implorarent opem. Vidit tamen, vir omnium callidissimus, nisi quid praeuideret, futurum, ut, quos extirpatum uellet ire, focia iungerent arma, essentque, eo pacto, non parstantum, sed et superiores viribus. Consilium itaque capite imponendi aduersariis. Ad perficienda ea mittuntur tam ad Romanos, quam ad Visigothos in Galliam, praecipua auctoritate et scientia viri, fraudem prudentia occulturi, qui simularent, apud illos quidem, regem suum, Vandalorum causa, contra Gothos arma laturum; hos vero cum Alanis ad societatem et spem imperii communis sollicitarent. Acute cogitata, pessime tamen ceciderunt. Nam, postquam fraus animaduersa est, Valentianus nimis plus, quam satis esset tutum Romanis, rem Hunnicam crescere videns, ac inprimis, quod etiam dolo malo

malo pèteretur, suafu Aetii, haud grauatim se ad Visigothos, Francos et Alanos iungit. Illi rum a Theodorico, hi a Merouaco, isti a Sangibano regnabantur. Impigve, quisque pro se, bello vires reparabant. Nec minori studio omnia comparat Attila, postquam consiliis detectis, nullum dolo locum, sed virtuti duntaxat, relictum esse intellexerat. Opinione praecipiebat, quae tandem vsu euenerant, se multitudine, quantum conscribere posset, indigere, auxiliisque sociorum. Traxit proin, si non in conditionis, saltem praedae opisque coimmunitatem Ardaricum Gepidarum, et Valamirum Ostrogothorum reges, Sarmatas item, et Quados, et Marcomanos, et Scyros, et Hebulos, et Rugos, et alias gentes, ex quibus seruitia quoque in numerum exercitus recipiens, magnum modum legionum effecerat, quae in dies, provinciarum, quas petransibat, concursu augebantur. Vtut inconditam haberes multitudinem, quae raro bene regi potest, tamen sine vlllo maleficio, si Augustam Vindelicorum vastatam demseris, vtraque Danubii ripa iter ad Rhenum fecit, et hoc lintribus traiecto, Metas, (de Argentorato dubia est fides) cum multis oppidis Galliae, quod ausi fuissent portas praeccludere, vel diripit, vel diruit. Lutetia Parisiorum, praec caeteris, consilio et oratione D. Genovefae perhibetur conseruata. Hunni saltem, eam praeteruecti Aureliam, quo fama erat plurimos ad salutem cum facultatibus confugisse, cursum dirigebant, quam vel assultu, vel deditio- ne haud dubie cepissent, ini Aetius, de vrbe discrimine edoctus (nam in Sangibano ad tutandum relicto, non satis praesidii ponebatur) magnis itineribus aduentans, coegisset recedere in agrum Mauria-

Mauriacum, vulgo Campos Catalaunicos, in Campania, propter Treca-
 Verisimile non est hoc tempore Hispanias, ducibus Hunnorum intratas cum exercitu; siquidem non nesciret Attila omnia cura intentione, apud hostem praeparari, et contrahi militem undique in suum interitum. Nec creditu est difficile, si, et propter hostium multitudinem, et propter eximiam opinionem victus, proelio superfedere statuisset. Aberat parum, quin totis trepidaretur castris. Aiunt, ubi iam vniuersa futuri discriminis facies in oculis erat, iussisse hariolos, extis et fibris pecudum, explorare euentus latentium rerum; vatesque renunciaffe, infantam pugnam, sed cum interitu ducis aduersariorum ostendi. Aetium occubiturum ratus Attila, cum superstitione, cuius potens non erat, parum vel mouebatur, vel terrebatur, hostem quod ventum in loca erat, vnde sine dedecore redire non posset, magno animo operiebatur. Postquam nocte intempesta errore magis, quam consilio pugnatum erat (Franci de improviso in Gepidas inciderant) altero die Hunnus aciem in conspectu hostis instruit, mediam ipse accipit regendam, cornua Valemiro, et Aldarico tradit. Apud Romanos contra Theodoricus, dextram, Aetius sinistram tenebat cornu, medius stabat Sangibanus cum Alanis, inclusus, ne pro perfuga ad hostem proficisceretur. Ira ac spe cum utrinque stimulantur animi, vertique in eo res videretur, vtri prius arma inferrent: occupat Attila initium pugnae facere, id fere nunquam non consultius ratus, iubetque, sui vt collecti, qui in conspectu erat, ab infimo leniter accluem, et neutris adhuc inessum, occuparent. Praeuen-
 terunt

terunt Romani, iudicantes ad summam rei loci naturam vsui fore, fortiterque eniti volentes repulere. Reprehendit pro eo, ac debuit, recedentes Attila, et vix irae temperans, admonuit, *ut spem in virtute reponerent; esse indignum, post tot tantasque res praeclare gestas, terga hosti, in principio statim, vertere.* Atque postquam ita oratione, et vultu iras animosque omnium acuerat, poscentibus, *quo vellet, duceret, se secuturos,* totis viribus, animis utendum ratus, in hostem incubuit.

Oritur hinc cruentum et pertinax proelium; fit similis ruinae strages: occumbunt nobilissimi bello duces, in primis Theodoricus rex Gothorum. Teruisset alios, quod Gothos excitauit. Namque audientes regem cecidisse, periculi omnium immemores, postquam injectus est timori pudor, spem desperatione quaesuerunt. Ac effecit omnino adeo insolita vis, ut Attila verens insidias, et vltima quaeque, vesperscente coelo, suos ex acie in castra, curribus falcatis munita, reduceret, delecta manu pro portis excubare iussa, a qua fere nocturna velitatione Aetius et Thorismundus, errore in hostes delati, capti sunt. Vtrinque victoriam conclamabant, licet vtrobidem elades accepta esset. Sic, quod nunquam alias, Attila de se suisque fertur timuisse, ut iam pyram exstrueret, qua, si quid aduersi eueniret, in incendium mitteretur. Caesarum vtrobique amplius ducenta millia fuisse elatum est.

Secundo a pugna die Thorismundus, quod non dubitabat Hunnos pauore trepidasse, sanguine eorum patri discipiebat parentare. Verum Aetius, qui de futuris callidissime coniciebat, Gothos non minus, ac Hunnos veritus, suadere:

dere. Post tam atrox proelium refouendas potius, ac periculo exponendas denuo vires: abstinendum omnino esse a vi, hostes inopiam rerum aut victum iri, aut ultro redituros: et, cum periculum esset, ne interea fratrum discordia respublica Gothorum scinderetur in partes, e re Thorismundi fore, si ipse, ad capeffendum regnum, Tolossam rediret. Valuit apud iuuenem, callidum senis consilium, quo Attila discrimine, quod non mediocriter pertimiscebat, defunctus, triumphanti similis, vastatis longe lateque oppidis, eodem fere, quo venerat, itinere reuicauit, vt adeoque abhorreat vero per Frisones, Cimbros, (Danos) Pruthenos, ipsosque Lithuanos cum copiis sese recepisse, et ad Isenacum in Thuringia ludos militares instituisse. Id prorsus incredibile memoratu, vt Sicambriam redierat, Budam fratrem, de quo ante meminimus, quod a suo nomine urbem modo conditam adpellasset, manu sua interfecisset. Proximus veritate, aduersa fortuna Attilam non tam fractum, quam in bellum exarsisse magis.

452.

Redux enim in Pannonias vindictam spirans, vnde potuit cunque, grandiore prior, cogit exercitum, quo omni adparatu instructo, partim per Norici cautes, partim planiore via Illyrici, agmina in Italiam infundebat; nec enim altera, tanto longiorem anfractum habente, versus Rhenum commeari volebat amplius. Concisi, qui ad alpes Iulias resisterunt, Aquileiae, operibus ac praesidio tumidae, copias admouet. Rex vrbis moenibus ac situ perspecto, longam obsidionem praecuidens, et magno sibi ad caetera impedimento futuram, oratione reconciliare annisus est. Sed vt intellexit, se operam ludere, et hos decreuisse

decreuisse ferre obsidionem, ad vltimumque pro libertate morituros: summa vi oppugnare adortus est. Ne tamen segniter adsidere vni vrbi videretur; copias diuidit: partem muros quaterne iubet; partem ad populandos agros emittit. Atque factum omnino est, illis excursionibus, initium constituendae vrbs Venerae. Nam cum hostes nauibus carerent, haud difficile accolae maris Adriatici, praesidium in insulis reperere, vbi primum casae pro necessitate, tum domos, et postremo ampla aedificia ponebant. Vtinum quoque castrum tum munire Hunni: vt ne in cursione repentina vim paterentur. Frendebat Attila se tantas res molientem cogi in vnius vrbs obsidione haerere, iamque consilium agitabat, quoniam et pro moenibus haud ex sententia sui praeliati erant, desperata oppugnatione, oppidum deserere: cum forte fortuna urbem intuens, ciconiam pullos extra muros exportare cerneret; quod omen ipse pro laeto accipiens, militibus iam animo labantibus, auem monstrauit, haud dubium vt suae victoriae, sic vrbs excidii auspici-
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545
 546
 547
 548
 549
 550
 551
 552
 553
 554
 555
 556
 557
 558
 559
 560
 561
 562
 563
 564
 565
 566
 567
 568
 569
 570
 571
 572
 573
 574
 575
 576
 577
 578
 579
 580
 581
 582
 583
 584
 585
 586
 587
 588
 589
 590
 591
 592
 593
 594
 595
 596
 597
 598
 599
 600
 601
 602
 603
 604
 605
 606
 607
 608
 609
 610
 611
 612
 613
 614
 615
 616
 617
 618
 619
 620
 621
 622
 623
 624
 625
 626
 627
 628
 629
 630
 631
 632
 633
 634
 635
 636
 637
 638
 639
 640
 641
 642
 643
 644
 645
 646
 647
 648
 649
 650
 651
 652
 653
 654
 655
 656
 657
 658
 659
 660
 661
 662
 663
 664
 665
 666
 667
 668
 669
 670
 671
 672
 673
 674
 675
 676
 677
 678
 679
 680
 681
 682
 683
 684
 685
 686
 687
 688
 689
 690
 691
 692
 693
 694
 695
 696
 697
 698
 699
 700
 701
 702
 703
 704
 705
 706
 707
 708
 709
 710
 711
 712
 713
 714
 715
 716
 717
 718
 719
 720
 721
 722
 723
 724
 725
 726
 727
 728
 729
 730
 731
 732
 733
 734
 735
 736
 737
 738
 739
 740
 741
 742
 743
 744
 745
 746
 747
 748
 749
 750
 751
 752
 753
 754
 755
 756
 757
 758
 759
 760
 761
 762
 763
 764
 765
 766
 767
 768
 769
 770
 771
 772
 773
 774
 775
 776
 777
 778
 779
 780
 781
 782
 783
 784
 785
 786
 787
 788
 789
 790
 791
 792
 793
 794
 795
 796
 797
 798
 799
 800
 801
 802
 803
 804
 805
 806
 807
 808
 809
 810
 811
 812
 813
 814
 815
 816
 817
 818
 819
 820
 821
 822
 823
 824
 825
 826
 827
 828
 829
 830
 831
 832
 833
 834
 835
 836
 837
 838
 839
 840
 841
 842
 843
 844
 845
 846
 847
 848
 849
 850
 851
 852
 853
 854
 855
 856
 857
 858
 859
 860
 861
 862
 863
 864
 865
 866
 867
 868
 869
 870
 871
 872
 873
 874
 875
 876
 877
 878
 879
 880
 881
 882
 883
 884
 885
 886
 887
 888
 889
 890
 891
 892
 893
 894
 895
 896
 897
 898
 899
 900
 901
 902
 903
 904
 905
 906
 907
 908
 909
 910
 911
 912
 913
 914
 915
 916
 917
 918
 919
 920
 921
 922
 923
 924
 925
 926
 927
 928
 929
 930
 931
 932
 933
 934
 935
 936
 937
 938
 939
 940
 941
 942
 943
 944
 945
 946
 947
 948
 949
 950
 951
 952
 953
 954
 955
 956
 957
 958
 959
 960
 961
 962
 963
 964
 965
 966
 967
 968
 969
 970
 971
 972
 973
 974
 975
 976
 977
 978
 979
 980
 981
 982
 983
 984
 985
 986
 987
 988
 989
 990
 991
 992
 993
 994
 995
 996
 997
 998
 999
 1000

colas occidit, et velut vniversa perditurus grassatur; Aetio ad defensionem Romanam intento, nec se cum paucis copiis hosti derepente auso obicere. Valentinianus cum diffideret armis tantam, tamque feram multitudinem superari posse: legatos de pace ad Hunnos misit, quorum princeps erat Leo Pontifex, qui ea prudentia, et animi gravitate ad regem verba fecisse dicitur; vt rex affirmaret, si, quae polliceretur, reapse praestiterit, nihil a se periculi fore Romanis. Id, quia multi suorum indignabantur, questi *bellum non perfici, sed negligi*, respondit: *Se quidem non honesta tantum conditione, quae offerretur, motum, sed genii cuiusdam augusta facie, qui sibi necem, ni in pacta descenderet, vibrato deinceps, minaretur.*

- Pace inter Romanos statuta, vt erat bellicosus et iniquus, plurima memorant constituisse; sicut dum ex Italia rediit, a Martiano, Graeci Imperii Rectore, tributum extorsisse, contra Alanos, rursus in Galliam profectum, et tam in Asiam, quam Africam expeditionem voluisse suscipere. Id extra dubium est, inter adparatus belli, quos connubii sollemnitate temperavit, diem obiisse supremum. De genere mortis non conuenit. Alii profluio sanguinis, e naribus eructantis, intemperantia, quam fecus abhorrebat, conciti, attribuunt; alii Ildiconis sponsae perfidiae, ad tale patrandum nefas corruptae. Vtque dum sollemnia nuptiarum fierent, accidit, quae multis consciis tacetur primum, mox elata effertur. Pubes Hunnica, velut orbitatis metu icta, moestam aliquamdiu tenebat silentium. Tum, dolore animos lymphante, planctus et vvlatus vbique exaudiri, stentes querebantur:
- sibi*

sibi non tantum omnium suae aetatis, carissimum regem; sed etiam, cum uniuersorum, tum singulorum patrem, improvisa morte ereptum. Ora lanceis multi vulnerant, cuncti moesto vultu, singulari pompa elatum comitantur, omnemque memoriæ ac nomini honorem habent.

Oceubuit annos vixdum quinquaginta natus, nedum ultra centesimum aetatem eius processisse dixeris. De habitu corporis *Iornandes*, qui illorum temporum historiam reliquerat: *Forma*, inquit, *breuis erat, lato pectore, capite grandiori, minutis oculis, barba rara, canis aspersus, simus naso, teter colore, superbus incessu, huc atque illuc circumferens oculos.* Ferus et barbarus videri poterat, sed vix in alios, praeterquam qui ab eo dissidebant; inter suos popularis, erga amicos comis, et singulis, supra quam credas, benignus; humanitatem, ne quid maiestati decederet, eximia grauitate temperans. Non suis, sed alienigenis tributa imperabat pecuniasque, splendorem pati, quam ostentare maluit, ac prius cogitare, atque conari adueuerat. Hunc certe et animi, et rerum gestarum magnitudine omnes in Hunnia antecessisse constat. Nihilominus tantum virum iudiciorum publicorum fere oppressit inuidia; quod quem pauci exquisite nouerant, multi omnibus precibus detestati sunt. Filios, haud dubie ex Creca procreatos, tres reliquit, *Ellacum*, adhuc patre viuo, Acatzirorum regem, *Dengizichum*, et *Inachum*; vt proin, quae de Chaba et Adarico, et aliis praeterea LX. Attila natis circumferuntur, extra fidem merito reputentur.*

Caeterum

* Legi merentur de Attilae rebus gestis, praeter alios, PRISCVS

Caeterum discordia cum priuatas, tum publicas res pessum ire, ac prorsus euertere, offendit contentio filiorum Attilae, quippe qui gentes deuictas aequa sorte diuidi, et regnari cupiebant. Hoc adeo turbido tempore, dissidiis fratrum in rem suam utendum existimans Adaricus rex Gepidarum, primus, qui imperiis Hunnorum parebant, arma corripit, et Ellacum in Pannonia, apud amnem Netad, tanta uehementia adoritur; ut vno praelio armatorum ad XXX millia, cum ipso duce, interfecerit. Eo facto, ob residuas bellorum iras, maxime sollicitatis ad defectionem animis, voluntarios traxit Gothos, cum aliis populis, adeo, ut ipse Daciam, Gothi Pannonias, quas introierant, tenerent, Hunnis partim ad Pruthum et Borysthenem reiectis, aliis apud Martenam in Illyrico consistentibus. Illis Dengizichus, his Innachus, regio nomine praecerant. Haud dum metu respirarunt, gloria maiorum iras acuate, iam vires adunant ambo: arma in Gothos expediunt, spe pleni; postquam admoventur, non cum iusto hoste, sed cum seruis praeliandum. At vanam sine viribus iram, tristi exemplo docuerunt. Tantum enim eo concursu acceperunt incommodum; ut vix aliqua pars effugeret, perueniretque incolumis ad paludem Maeotida.

PRISCVS *Rhetor* in *Except. Legat.* IORNANDES in rebus *Get.* et *regn. Success.* In *Chron.* PROSPER *Aquit.* CASSIODORVS, MARCELLINVS *Comes*, HERMANNVS *CONTRACTVS*, IDATIVS; super haec GREG. *Turonensis*, AIMONIVS, SIGEBERTVS, FRECVLPVS, PAVL. *DIACONVS*, et IUVENCVS *CALAN.* *Dalmata*, OLAHVSVS que in *Attila*, et *DESERICIVS* *Tom. IV. L. 4.*

Maeotida. Vt plurimum fractus, nec tamen destitit Dengizichus, tanta erat animi ferocia, vt Persidem praeteream, iam in Romanos, iam rursus in Gothos inimica mente proficisci; donicum, fortunam vbique sibi aduersam expertus, dum per Thraciam, omni fere exercitu orbatus, redire tentat, ab Anagasto capite mulctaretur. 459.
 Irnachus, fratre, cui pacis studia frustra suadebat, occiso, quod miti erat et tranquillo ingenio a Bo-
 rysthene ad Tanaim pacate inter suos dominabatur: absumpta tamen praecipua multitudinis Hunnici populi parte, paucae, quae remanserant, aegre se aduersus finitimos defendebant: durarunt nihilo secius vsque ad tempora, dum Auares ex Asia erumperent. Vbi primum ad societatem horum successerunt: in spem continuo venire amissa recuperandi, et in Daciam Pannonicasque postliminio redeundi; nec vtique prius arma posuerunt, quam votorum potiti sunt.

LIBER II.

De AVARIBVS.

Auares ab origine vltima stirpis Hunnicæ generati, antequam in Europa fama inclaruerant, *Geougenorum* nomine in Asia vocabantur, eminebantque altius. Quodsi Annalibus Sinarum credas, *Mokohius*, circa annum Christi 310. Seruatoris CCCX. primus inter eos rempublicam contulit; quam subinde auxerunt plures, sed inprimis *Tohunis*. Hic enim latius, quam quod a maioribus acceperat, imperium animo complexus, initio plerosque finitimorum subigere, mox vniuersam Hunniam veterem, quod in obsequium transire abnuebant, summa industria persequi, domitasque prouincias regni terminis adicere. Ut vero regnum suum angustum ante se, et ignobile, quemadmodum fama rerum, peraeque claritate nominis sui tota Asia redderet illustre: *Chani*, seu *Chagani* titulum sumit, quod latine Imperatorem, vel Regem interpretaberis. Quo ad vixerat terribilis vniuersis erat, cuius posteria 429. continentia bella cum Sinis, ac praesertim Tartaris Topais intercesserant, a quibus, ut olim Hunni frequenter graua acceperunt damna, videbanturque fere ad incitas redacti. Semper tamen se sibi, et existimationi aliorum vindicare, quamdiu pacis inuicem studia colebant: verum simul ac odia concordiae, inter ciues successerant; confestim ruere in deterius. Id intuentes, qui tum montes Altai accolebant, Turcae, cum ante perpetua Geougenis obsequia praestare

re

re soliti sunt: iam autem gentium morem noua imperii cupiditate decreuerant mutare. Nec defuit, et si improbo coepto, fortuna. Geougenos enim exteris pariter, atque intestinis bellis, diu varieque fatigatos adorti, partem morti occumbere, plerosque diram feruitatem subire coegerunt, caeteros ad Europam versus commigrare *. Et hi quidem postquam, amissa vetere patria, nil satis firmum contra Turcos putant, per vastas solitudines, et indomitos ante se populos, numero ad millia ducenta, ad Borysthenem et Tanaim flumina perueniunt, societatemque inibi iungunt cum Huanorum reliquiis; nec multo post amicitiam cum Iustiniano imperatore faciunt, qui se 557. eis Daciam concessurum per legatos recepit, si Gepidas, infestissimos Romano nomini, armis inde exigerent. Grata erat Auaribus, longo iam errore actis Caesaris promissio: tamen si missos ab eo ficta locutos intelligebant, et ipsi etiam longe alia animo agitabant. Icto interim utcumque foedere, cui Longobardorum arma coniuncta, in Gepidas inuecti ad interuicem delent, et deuictam bello Hunniam Europaeam, hostibus eripiunt.

Diuturna pax, his peractis, videbatur futura. At victores, quod res ex animi sententia euenerat, pacta religione foederata, parum colebant. Ne quid tamen, contra fidem datam, moliri viderentur, ipsi quidem, nusquam sese mouent: interea Cuturguri, socii qui fuerant Auarum, his non imprudentibus, in fines Romanorum procurrunt; et, quod improuisa, nec opinata 558.

* Consule DEGUINESIUM supra laudatum, a quo sua mutuatus est Cl. PRAY.

nata expeditio erat, partem ex armatis trucidant, plerosque in captiuitatem abstrahunt, in his Sergium magistrum militiae. Quo facto Longum Murum, opus Anastasii, aduersum Scythias et Bulgaros editum, qui tum quidem terrae inuisitato tremore prolapsus erat *, nullo negotio superant: oppida nonnulla vi, caetera metu capiunt: cladeque, fuga et terrore latius factis, iam ipsis Byzantiis excidium minabantur. Ex eo stupor omnes et admiratio incescit, vnde tanto imperio, tam internecium bellum; praesertim ab hoste iam placato. In hac adeo turbida facie rerum, Belisarius, scientissimus barbari moris, dux iubetur, qui conscripto raptim milite, dum maiorem cogit manum, equites ad exploranda omnia, visendosque ex tuto hostes, praemittit: in captiuos, vt timorem caeteris iniiceret, grauius animaduertit. Superabatur multitudine, animum ad dolos intendit, capitque in ipso negotio, prima specie ridendum, at euentu salubre consilium. Sterni iubet, quantaepossent cunque, arbores nouellas, et frondes vetularum, atque a milite trahi, via puluerulenta. Cuturguri hostis aduentantis numerum, pulueris nube metiti, progredi ausi non sunt; sed pannico quodam percussu terrore, pars, seruatis ordinibus, retrocedere, alii incertis itineribus ad suos properare. Belisarius de fuga inimicorum edoctus, ad persequendum neque diem, neque noctem intermittit: ac multos omnino non minus ea celeritate, atque

* Ante caeteros horribiliorem accidisse etiam memorat EVAGRIVS Hist. Eccl. I. I. c. 17. Theodosio II. imperante, qui locus dignus est, vt legatur.

atque nouo inuento, quod tota post haec Graecia celebratum est, occupauit. Ex quo intelligi potest, in bello ducis prudentiam multis armatorum millibus anteferri debere. Quamuis uero tali modo victi suat hostes: maluit tamen Iustinianus, pro sua sapientia, nonnihil aeris, genti auri percupidae, ut incursionibus in agros Romanos abstineret, dare muneri, quam continentia, et incerta euentu bella administrare.

Interim quum haec in oriente sunt, in occasu aduersus Sigibertum, Francorum regem, quam ob rem, parum constat, Auares arma ferunt; sine dubio implorati a Saxonibus, dominationem Francorum haud aequo animo tolerantibus spe ampliandi regni sui eo diuerterant: pro multitudine enim hominum, et pro gloria belli, angustos se adhuc, in Europa, fines habere arbitrabantur. Parum attamen prospera fortuna inicitio conflixerant: qua illi aduersitate nequicquam territi, cum bellum ducere perseverarent, effecerunt; ut Sigibertus, cum uniuerso exercitu, angustis locorum clauderetur. Breui in castris commeatus deesse, miles animo deficere, omnia ad interitum spectare. Auares magna vi auri pacem venalem offerebant, quae grauis quamquam, et dedecoris plena Franco videbatur: attamen, quia miles ad defectionem inclinabat, sicuti hosti lubuerat, conuenit.

Commoda

* Enarrant haec prolixius THEOPHANES in Chronogr. MENANDER L. I. in Excerpt. Legat. ZONARAS et AGATHIAS. DESE- RICIVS ad haec Tom. IV. Lib. V. part. 2. c. 1.-3.

568. Commodâ ea res pro Auaribus accidit. Alboinus namque rex Longobardorum, a Narsets, Romano duce, ad possidendum Italiam, quod si suas viscisceretur iniurias, excitus, sociis Auaris omni Pannonia ea conditione cessit: vti, si contra, ac animo destinarat, redire cogeretur, sine vi, maloque dolo, regionem sibi redderet. Inquam rem quum nostri vltro fidem dedissent Longobardi ex Pannoniis de migrarunt, sedesque in Italia superiore ita constituerunt; vt nunquam, vnde exierant, reuerti cogitarent. Auaribus tam late patentem regionem, parum exinanito solo genitali, vel ea gratia facilius proniusque fuit, incolis, quasi examine replere: quod societate Hunnorum, quos in Illyrico confedisse praedixi, aucti sunt maximopere. Erat praeterea illa tempestate iuuentus, Auara tantae foecunditatis, vt finibus angustioribus minus valeret contineri*.

569. Ferociores tam memorabili rerum suarum incremento facti, legatos, quorum princeps Targitius, caeteris, in gente sua, negotii cum Romanis tractandi peritior, erat, ad Iustinum imperatorem mittunt postulatam: *Sirnium urbem, quae sibi iure deberetur, vt traderet, simul cum agro; tributa item solueret annotina pariter, ac, quae neglecta hucdum fuissent.* Negant se quicquam vel concessuros, vel daturus Romani. Satis id erat belli, cuius nimium cupidus hostis erat, conflandi. Chaganus proin subito dena suorum millia Dalmatiae inmittit ob eam iram, simul vt praeda

* DIACONVS de Gestis Long. L. 2. c. 10. seqq. conf. Cl. ASSEMANVS in Orig. Eccl. Slav. et ECCARDVS Rer. Franc. L. 8.

praeda militem aleret. Irritat etiam varie de industria Graios: si forte accensos indignitatibus cladibus subiectorum trahere posset ad aequum certamen. Intra armorum strepitum de induciis vtrinque agitur, condiciones non conveniunt. Postquam Auares sensere, bellum quiete, quietem bello eludi: Tiberium, Caesariani praefectum exercitus ex improviso telis incessant, nec ante desistunt, quam is, qua ad fugam via patebat, erumperet. Post hanc dimicationem extemplo pacis consilia inita sunt, ictumque foedus, quo superior res Auarum erat: permillum quidem Romanis Sirmium; at millium numerum LXXX. ut in singulos annos Graecia nostris solueret, constitutum. Vbi hic ab armis discessum, Chaganus ad Slauos Istriae legatos misit de societate. Hi pro sua ferocia, contra commune ius gentium, missos interficiunt. Indigne id, uti oportebat, tulit Auar, et ira concitatus, iniurias manu vindicaturum decreuerat. Inter has sollicitudines, cupido Sirmii occupandi animum denuo incoerit. Altu res agenda erat, nec is deerat callide semper cogitandi. Velut folos aduersus Slauos, qui se offenderant, expeditionem suscepturus, fabros rogat a Tiberio Caesare, ad faciendum pontes in Iltro et Sauro fluminibus, quos pro amicitia nuperfacta impetrat etiam. Perfecto intra paucos dies opere, copiae Sirmio admoventur. Timet de salute sua, et urbis praefectus: portas claudit: et, *quid Chaganus in animo habeat?* quaerit per internuncios. Hic adpellatus respondit: *urbi nihil nocitum iri; in eamque rem se suamque fidem interponere.* Perhibent inauditis vltimisque execrationibus adiurasse, se sincera fide, quae promitte-

576.

579.

rer,

ret, seruaturum. Nihilo secius contra fecit, ac tanta religione pollicebatur. Incautis enim omnibus, nec quicquam amplius hostile timentibus, urbem omni comiteatu priuat: atque graui obsidio oppidanos et praesidium ad vltimum inopiae adducit. In tempore adhuc, res quo statu essent, ad Tiberium Caesarem, refertur. Hic, quod plerumque in atroci fieri assolet negotio, praefectum edocet: *Daret operam, ne quid ciuis et respublica detrimenti caperet; neu suas, urbis exercitusque fortunas in dubium deuocaret: sed, quodsi eo plane angustiarum perueniretur, traderet potius urbem, quam cum ciuibus perderet.*

582.

Ita concessa amplissima vrbs Auaro, et, ne quid peius eueniret, praeter annum tributum, pecunia, quae inde a triennio haud depensa erat, sancte adpromissa*.

Chaganus nihilominus, quod in imperium Graiorum animum intenderat, ab armis diu nequibat conuiescere: et, quum se nullae darent, dedita opera, causas inimicitiarum quaerebat. Mauritius, qui tum Orienti praecerat, quia animaduertebat se auaritiem hominis satiare non posse (iam enim extra regia munera M. auri libras se daturum promiserat) coactus rerum necessitudine, statuit armis certare potius, quam pacem ingenti et imperii dedecore, et pecuniae iactura mercari. Ut primum Auarus compererat Romanos bellum comparare: repente fines Thraeciae cum magna manu inuadit, multos mortales, cum pecore atque alia praeda capit, aedificia incendit, cuncta ad ipsam vsque Graeciam hostiliter

* Agunt de his MENANDER l. c. et SIMONICATA, l. l. c. 3. seqq.

ter vastat. Ne quid grauis respublica Romana pateretur, legatus ad Chaganum mittitur Commentiolus, bellum vt pace mutaret. Ferocioris vir ingenii, et magis militari, ac iuris ciuilibus disciplina imbutus, praeceps insuper in iram, grauius, quam pati hostis quieverat, loqui incepit. Excanduit ea perorandi libertate Chaganus, et vix sibi temperauit, quin legatum violaret. Cum maxima ira, quas sibi fieri existimabat, iniurias vltum ire festinat: occurrit Elpidius, orator priore mitior. Hic dum promissis hostem explet, et modum pecuniae duplicat: inducias pacifectur, quae tamen minus erant diuturnae. Amicitia enim in autumno confecta, vix extremum hiemis abierat, quum iam vniuersa rursus ad vna spectare.

Nolebant videri Auares contra fidem agere: Slauos, qui id temporis Pontum Euxinum adiacebant, in perniciem Graiorum subornant. Hi belli, ac quietis amantiores, in petum animi expletari, occasionem amplectuntur: et tantum in agris vastandis, incendiisque faciendis hostibus nocent; quantum audacia militis spoliolorum audissimi efficere paterat. Compescuit tamen furorem victoria exultantium Commentiolus, praetor Caesarius, et profligatis semel atque iterum inimicis, non modo ab omni hostili populatione tutas reddidit Romanas prouincias; sed etiam pacem annorum quinque confecit. His, quieta Graecia, transactis, vel quod Bocalabra, regii accusatus scorti, ex foedere non reddebatur, vel quia pecunia vectigalis negari visa est: bellum susceptum est, vario tractum euentu. Chaganus primum multas expugnauit vrbes: post, vbi ad pugnam res venit, inferior discesserat. Com-

583

582

586

Com-

mentiolus enim partito exercitu, diuersis in locis palantes, et ad praedam, quam proelium intentiones, partim caedit, alios in fugam coniecit, Chagano aegre fuga periculum euitante. Suis redditus frendebat se oppressum magis, ac victum. Non alia re, quam celeritate feliciorum se fore ratus, derepente legatum Commentiolii victoria fidentem, adgreditur, fundit, et in acie capit. Tali successu in spem rerum maiorum ingressus, agrum Thraciae cum exercitu populabundus iniiit, et Murum ad vsque Longum processit. Occurrit ex improvido Commentiolus, cum magnis copiis, et opinione celerius hosti ob oculos venit. Quod praeter destinationem res acciderat, utrinque insidiae collocatae visae, incescit ambo timor: retro itaque cedunt, infecto negotio. Tam inopinato casu, si non finis belli, saltem modus positus est. Auares, quo liberius Romanos vexarent, in spem praedae gentes Slavicas, quae mare Balticum adiacebant, sollicitant; modum vero, ut pacem dura conditione exasperarent, pecuniae a Caesare soluendae duplicant. Mauritius bellum, quod declinabat, paci flagitiosae antefert. In ducem copiarum eligitur Periscus, iubeturque, quantum in se esset, periculum a finibus propulsare. Vt res gerebatur, sic composita, ut neque pax, neque bellum fieret.

588.

591.

596.

Inter haec Auares in Thuringia incertum, quas ob causas, depugnant, Childeberto mortuo: fortassean, quod ius suum, Wnidis in potestatem redactis, armis volebant exequi. Certe non alias, nisi accepta pecunia, quantam a

Bruni

Brunichildi regina extorquere poterant, rediere *.

His in Saxonia gestis, Priscus Istrum traiecit, et specie venationis, bellum, quod in Romanis prouinciis propulsari debuisset, in hosticum transfert. Queritur injurias Chaganus; at quum se spe frustrari vider; plenus irarum, Singidoni copias admouet, ac inde Thraciae agros praedatum profectus, quantam maximam vastitatem potest, caedibus, incendiisque Byzantinis procul ostendit; sperans se Priscum, vel ingratus ad sua tutanda coacturum. Sed prius se, tum quidem aetas circumegit, quam, quae cupiuerat, exequi valuit. Vere incunte Dalmatas, quod suos fur-
597.
598.
tivis expeditionibus vexarant, impetit. Equites leuis armaturae emissi late caedem fugamue quietae plebis faciunt; palantes interimunt; vrbes occupant, plerasque diripiunt; et, vbi in interiora regni ire pergunt; nonnulla vi, alia voluntate sibi adiungunt. Diues iam populationum, ne quid, quorum potitus erat, socordia amitteret; praedam immanem ad suos iubet deuehi. Edoctus ea de re Priscus, Gunduem tribunum militum, regionis, qua iter faciendum erat, apprimen-
600.
guarum, ad ea, quae euehebantur, si quo modo posset, eripienda, mittit. Hic equitum celeritate, per compendiosos tramites, angustias locorum, qua hosti transeundum erat, praecipat; et, quum in loca aspera penetrasset, insidiis excepit; interemptoque praesidio, praedam omnem ad Priscum reuehit. Ersi fracti eo non sunt; impediti attamen Auares; quominus maiores in Dalmatia progressus, cuius iam mediterranea

* PAVL. DIACONVS Lib. IV. c. II.

nea in suam redegerant potestatem, facerent.
 Tamen non effugit inuidiam populi Grauius, amif-
 sum Dalmatiae aegre ferentis: infimulatusque,
 quasi praedae magis, quam bello intentus esset.
 Ipse quoque Caesar ignauiam ducis pertaesus vi-
 debatur: quare totius belli molem trans Istrum,
 599. vilius in hostico dimicari existimans, transferre
 statuit. Non poterant haec consilia celari Cha-
 gano, vigilanter et callide bellum administranti.
 Vt ne ergo itaque praeueneretur, in Moesiam
 prior agmina infundit: et peruastatis agris, vr-
 bem Tomeam, admoto exercitu, operibus cingit.
 Dum vineis testudinibusque constitutis, propius
 iam muros accessit, 392. missi ex vrbe Byzantium ve-
 nere nunciantes: Auaribus resisti non posse; de-
 ditionemque futuram, ni exercitus mature sub-
 ueniat. Caesar periculum edoctus Commenio-
 lum, cum expedita manu, quam maximis posset,
 itineribus ad ferendum obsessis auxilium propere-
 rare iubet. Chaganus, simul vt de protectione
 Graiorum cognouit: derepente et ferociter sese
 festinantibus offert, ac fessos de via adortus, pa-
 trem sternit, alios capit, vix ipso duce, cum pau-
 cis, vt cladis nuncius esset, elabente. Audita ea
 legionum pernicie, ingens metus ac trepidatio
 cunctos incescit: vt ipse Imperator, in hac tanta-
 rum expectatione rerum, praesertim Constanti-
 nopoli sollicita, ex Europa in Asiam traicere
 consilia agitare. Sed reperti, qui maxime nite-
 bantur, vti Caesar cum exercitu Longum Mu-
 rum, ciues moenia defenderent: id si factum
 esset, et copias interea ex prouinciis conuentu-
 ras, cum animaduenterent, de salute Graeciae di-
 micari; et hostes eadem re fore tardiores, si vi-
 derent obijci cum viris munimenta editissima.
 Atque

Atque valuit omnino, in re iam desperata, salubre consilium. Fit celer vndique concursus iuventutis, pro aris focisque dimicaturae. Interim fama percrebuit, in castris Auarum diram grassari pestem, magnam exercitus partem, et Chagani ipsius septem liberos, paucis diebus elatos. Non dimittunt, quam sibi peropportunam existimabant, occasionem Romani, sed legatos pacis gratia ad Auares mittunt: qui dum sentirent, non negari pacem, si emere vellent; grandem pecuniae summam (alii vicena, quinquagena alii aureorum millia solitae adiectam scribunt) promittere malebant, quam imperium periclitari; cuius limes, obiectus hostibus Ister, constituebatur. Tametsi vero Mauritius publicae salutis ergo adversarios magnis multisque onerauerat promissis, et ingentem aeris vim, ob eam rem, profuderat: exili nihilominus pretio XII. veteranorum millia, in proelio aduersus Comentiolum, de quo supra dixi, capta (quos dein hostis ira percitus, ad vnum necandos curauit) redimere volebat; quod insignem misericordiam patribus ac populo mouit: Caesari contra, auaritia et vindictae suspecto, inuidiam conflauit. Hanc ille primum exultatione lenire, mox illaro Auari bello opprimere studuit. Suasu enim 600.
Comentioli, qui perditus exercitus accusabatur, contra pacem nuper ictam, partem copiarum Istrum transmittere iubet: quae felicitate vsa, inimicos ripas fluminis obseruare iussos repellit; ac, ne insultibus pateat, castra vallo atque fossa munit. Auares poenitudine male actae rei ducti, munitiones Romanas expugnare constituunt. Isti, hac re animaduersa, de molimine hostili Priscum, qui prope aberat, Praefectum Caesaris, admonent;

D

admonent;

admonent: qui nulla interiecta mora, Romanis praesidio venire maturat; et in tempore ad castra delatus, milite extra vallum e ducto, signum dat praelii, gloriosius existimans, acie instructa, dimicare, quam intra munitionem insultum operiri. In eo praelio tanto plus valuerant virtute Romani: vt ad quater mille Auarum interficerent; cum ex ipsis vix amplius tercenti desiderati sunt: nec tamen adeo perterruerunt, quia sequenti iterum luce pugnam facerent: at maiore, quam prioribus, clade suorum; amiserunt enim plus octo millia. Dum haec in citeriore Istri fluminis parte sunt, Chaganus, in vltiore, Romanas prouincias ingressus, populationes satis prospere ac tuto faciebat: dabatque operam, vt aduersarios intra limites suos contineret. Verum postquam suos premi audit, regno metuens, ne abesset in discrimine extremo, traiecto flumine, iter ad Priscum intendit: et, quia ter continuis diebus Auaros profligatos auditum est; ira sustineri non potuit, quia extemplo configerent. Subiterant paullo ante colles Romani: quocirca pronius erat, facto, ex editiore loco, incurfu, in humiliore constitutam Auarum aciem perfringere, ordines turbare, et tandem in loca vligine profunda, quae tergus claudabant, propellere: vt paucos fuga seruaret; caeteri aut occisi, aut aqua lutoque mersi sunt. Perhibent hostem eo praelio XV millium iacturam fecisse.

Sua recens, et suorum clades superior Chagano furorem potius, quam audaciam accendit. Nam ad oram Tibisei digressus, postquam militem ex fuga collegit, et nouis delectibus, paucis diebus multos contraxit: tricesimo a congressu die, rursus infesta signa Romanis infert. Enim-

uero

uero secundi certaminis fortuna eadem, quae et prioris fuit, aduersario Tibiscum transmittere compulso. Priscus ut cognosceret, quo demum consilia Chagani euaderent: Tribunum militum, cum parua manu fluuium traicere iubet. Hi ut in Gepidarum, Auarum qui fuerant socii, villas perueniunt: animaduersum est, per omnem tractum illum dies festos celebratosque, ac ludos cum commissionibus magis, quam arma ostentari. Occasione utendum rati, pauci multos adgrediuntur, tantaque acerbitate grassantur; ut nec ab innocentibus iram belli abstinerent. Ut millia circiter XXX peremit, ad Priscum retrocessit, conflictui, qui parabatur, interfuturus. Namque Chaganus, qui prius omnia pati decreuit, quam inultum bellum sepelire; etsi aliquoties tentatum antea certamen secus cesserat, Slauorum passim concurrentium armis fretus, occupauit Tibiscum traducere exercitum, et quicquid vel domesticarum, vel exterarum virium erat, Prisco opponere: ut aut illis copiis defendi posse Auariam, aut spem nullam aliam esse, satis declararet. Verum crudeliter interfectarum Romani nominis legionum, hac quoque vice poenas dedit. Nam, tamen si plebem inconditam consuefecerat paullatim ordines habere, signa sequi, imperia obseruare, item alia militaria facere: tamen quod illa hebes, et agri pecorisque magis, quam armorum assueta erat, ubi rem accerrime agi oportebat, fugam facit, neglecto ducis imperio. Eo facto praeter occisos, numero ad XVII millia capta sunt, et in vincula coniecta. Chaganus tamen, callido utens consilio, si non uniuersos, Auares saltim recuperauit. Priusquam etenim de ea clade nunciis certior fieri potuit

D 2

Caesar;

Caesar: celerrime quosdam ex suis Byzantium misit, extrema quaeque minaturos; ni captiuos, quos dolo magis, quam virtute se amisisse simularat, redderet. Imperator rerum gestarum parum gnarus, minarum, an tranquillitatis publicae nomine magis permotus, incertum, Prisco negotium dat restituenti captiuos. Vt inuentum hoc Auaribus magnae erat laetitiae: sic Priscus, sexies eo anno victor, iureque in primis habitus ducibus eam ob rem in suspicionem venit de perfidia. Opinari enim plerique videbantur, magis astutia ducis, ac iussu imperatoris redditas legiones.

601. Quicquid eius est: orbatus certe praefectura Thraciae, cui Petrus, frater Caesaris, vir infelix, et rei militaris imprudens, sufficiebatur. Id intuens Chaganus, tacita laetitia animum incensus, quod cum duce, haud quaquam Prisco simili, res sibi esset futura. Pulso itaque, qui iam animum occuparat, terrore, ad militem conducendum mittere, socios conquirere, Romanos, qui vltro intulerant bellum, et saepius vicerant, prouocare, quin ipsum imperii caput Byzantium animo inuadere. At enimvero quam ferox in renouando bello, tam infelix in administrando fuit. Multitudo enim, quam praedae magis et populationum, ac victoriae concitauerat spes, seu praeteritarum memoria cladum mota, seu pecunia a Caesarianis corrupta, vertit retro ad Chaganum, ab Romanis, odia: nec vel imperio, vel oratione amplius, vt in obsequio maneret, adduci poterat; vt necesse fuerit Auari, festinata velocitate, vnde venerat, contendere. Nec sic tamen Chaganus, ea animi vel duritie, vel constantia fuerat, de summa rerum desperavit, opinatus,

natus, aut vi, aut dolis sese casum cum vindictae, tum victoriae inuenturum *.

Ac commodum omnino euenit, Mauritio Caesare, per seditionem, a Phoca interempto, Graios Persico implicari bello; vsque eo, vt Auares non modo vires farciendi, sed plane tributum a nouo Imperatore exigendi ansam nacti fuerint.

604.

Tantum ad mala domestica augenda, et vires hostium, iam prope collapsas, restaurandas intestinae, quae Romani turbabantur, seditiones valebant. Tali modo, vt in melius ire res suas vidit Chaganus; quod non nesciebat, fati se iam copiarum habere, non modo ad propulsanda, sed etiam inferenda bella; sicuti Agilulpho, Longobardorum regi, ad capiendam, quam obsidione vrgebat, Cremonam, auxilia submisit; eoque promptius, quod putabat ea re se ex magno contemptu, in priorem aestimationem apud externos venturum: non dissimiliter posthaec Gisulfum, Foroiulensem ducem fregit, fortunis omnibus expulsum. Vnicum adhuc victo superabat oppidum, non minus arte, quam ab natura munitum. Circumsederunt in eo hostes vxorem ducis, quae pro ingenita lasciuia, dedituram se urbem respondit; si Chaganus matrimonium sibi fide promitteret. Accepta conditione, traditur sine vi oppidum: ducitur ad regem dux: matrimonium, prout conuentum erat, contrahitur. At Chaganus, etsi proditio pergrata fuerat, et

610.

D 3

perfidiam,

* Scriptores harum rerum sunt SIMOCATTA Lib. VI. sqq. THEOPHANES in Chronogr. ad Mauricii. ann. alii. conf. DESERICIVS Tom. IV. Lib. V. part. 2.

perfidiam, et libidinem mulieris detestatus, in sequenti, post initum connubium, luce, exemplo posteritati violatae pudicitiae et caritatis patriae futuram, primo suis prostituendam tradit, tum palo viam infigendam*.

Inter haec Caesar Heraclius, ne a Persico bello contra Chosroem abstraheretur, legatione, de pace redintegrandae, cum Auaris agit. Simulat hic amicitiam, usque ad perniciem aduersarii dolos conquireret. Relato Byzantium nuncio non ingratum barbaro pacis nomen, ingenti laetitia omnium perfunduntur pectora. Caesar subito animum conuertit, ad hostem, quem amicum putabat, pro hospite comiter accipiendum. Locus colloquii Heracliae decernitur; quo pro regali munificentia singulari adparatu cum ludorum, tum epularum Chaganum excipere studebat, et animum hilaritudine onerare. Concurrunt eo loci diverso studio: Caesar plenus lautitiarum, Auarus insidiarum: ille longum ordinem Citharaedorum, lusorumque Circensium secum trahebat; hic incertum bellum timens, consilia ad fraudem transfert, cupiens Heraclium, sine tumultu, incolumem in suam potestatem venire. Contra huiusmodi perfidiam, amicitiae nomine tectam, Romani consilio satis providere nequiverant. Eunt bona fide, nec quicquam hostile expaurent eo usque, dum iam hinc, iam illinc, insidiis se circumuentos animaduertunt. Tum demum, ubi videt se fide deceptum Caesar, in primis effugere periculum, modo hoc, modo illud cogitatione versare, et qui sibi rebusque
suis

* DIACONVS, HERMAN. CONTRACT. et SIGIBERTVS ad an. 611-616.

suis confuleret, consilia captare. Subit dein ani-
 mum dolus vestitum permutandi. Nec is, vt
 postea adparuit, frustra excogitatus erat. Posita
 enim angusta veste, agresti amiculo, hirtaque tu-
 nica circumdatus, diademate, ne decus imperii
 abiiceret, cubito subligato, in tutum, elusis vitae
 suae insidiatoribus, incolumis peruenit. Male
 cessisse fraudes suas inique ferentes Auari adpa-
 ratum comicum, et, quae adlata erant ad pom-
 pam faciendam diripere, spectatum ludos veni-
 entes pro hostibus habere, oppida, vicos, fataque
 in agris posita depopulari, quae auferri non po-
 terant, incendere, viros, foeminas, et sine discrimi-
 mine cunctos, in captiuitatem, tanta ferocitate,
 raptare, vt numero ad CCLXXX M. abducta ple-
 rique memoriae proderent.

Quamvis iam tali modo plurima in Caesarem eiusque ditionem il-
 lata sint mala: adeo tamen, quia prae Europaeo
 Asiaticum malebat bellum, ab amicitia cum Aua-
 ribus contrahenda alienatus non est, vt mitteret
 contra denique legatos pacis gratia. Emolliuit fe-
 rocientem Chagani animum tam mira Caesaris
 humanitas, et modesta de iniuriis querela: igitur
 respondit: *Se depositis hostilibus odiis, nihil post-
 haec aduersi suscepturum: quin et detrimenta,
 quae fecisset, repensurum*. Vtrisque foederis
 sanctio, qua Romanis, qua Auaribus grata et vti-
 lis fuit: illis, licet millia numerum CC. pendere
 cogerentur, quod in Europa ab internecia liberi
 vastatione, maiori contentione bello Persico in-
 feruire poterant; his, quia Slavi Winidi, Albis
 et Viadri accolae verius, quam Carentani, arma

620.

623.

D 4

capere,

* THEOPHANES et *Chron. Paschale* in Heraclio,
 NICEPHORV Sque in Breuiario Hist. p. 8. seqq.

capere, et irarum speique pleni cuncta potius, ac seruitutem amplius ferre Auarum instituerunt. Duce[m] illi nacti sunt Samonem, humili quidem loco ortum, sed consilio promptum, et manu fortem, qui eousque bellare perseverauit: dum se suosque ex dura seruitute (nam et solito maior imperabatur pecunia, et vxores filiaeque parum pudice habebantur) in libertatem vindicaret. Improbabile non est, plures Slaucas nationes hoc exemplum secutas, quorum opera demum regnum Marahanum, seu Magnae Morauiae constitutum est.

626. Interea dum Auares in occidente infelicibus auspiciis res gerunt, Heraclius in oriente prospere contra Chosroem pugnans, fere debellauit. Offensus fortuna excanduit Persa: et, vt aduersario victori aegre faceret, et arma distraheret, Chaganum in societatem perducere tentat. Nec luit operam. Nam etsi Auarus non multo tempore ante, vt supra memorauimus, sponderat, se sine dolo malo conditionibus pacis vsurum: nihilominus, siquidem longa iam cupidine Byzantii potiundi trahebatur, et clades a Prisco accepta alta mente reposita erat; impetum animi fidei ante posuisse videtur. Dum itaque Sabarus, dux Persarum illinc, sicuti inter eos conuenerat, Chalcedone[m] vrget: Chaganus hinc et mari, et terra Constantinopolim, quia animos ciuium, qua spe, qua metu frustra tentauerat, tanto infestius oppugnat, quo citius in sua potestate cuperet; ne fors prosperis Heraclii in Asia rebus, infesto negotio discedere cogeretur. In irritum tamen coeptam, et conatus omnis cecidit. Nam postquam nauigia, quae, si qua parte urbem inuadere possent, tentabant, pleraque demersa; alia puppes

puppes auertere compulsa sunt, et Slavica auxilia grauitèr adflicta; iam Caesaris etiam aduentus adpropinguabat: Chaganus annonae caritatem, et autumnì extremum caussatus, incensis operibus, quae statuerat, non sine maxima indignatione animi, retro se, vnde profectus erat, recepit. Atque ab hoc omnino tempore res Auarum, in oriente, sensim ad iniqua inclinari coeptae sunt: enimvero animaduersum est, vbiuis gentium proximarum fortunam sua mobilitate, quos olim, rebus supra vota fluentibus, extulerat, iam velut in ostentationem fragilitatis humanae, adortam demergere. Post Winidos, quorum ante memineram, secessionem ab eis fecerunt Bulgari, a Volga flumine, ad quem primitus colebant, initio Bulgari adpellati. Interecessit inter hos, et Auares de duce deligendo controuersia, quae in armorum vim eruperat. Victi acie Bulgari, pars in fidem Dagoberti, Francorum regis, sese tradidit, alii demum, duce Cubrato, ad Romanos transiuerunt, polliciti defensionem Istri aduersus hostium incursiones.

630.

635.

Breue ab hoc intercesserat spatium cum Chrobatorum atque Serblorum legati ad Heraclium venerant rogatum, vt, siquidem angustiores pro multitudine limites domi suae haberent, liceret parti gentilium, bona eius venia, in Romanis prouinciis sedes et domicilia collocare. Nullo negotio, quod volebant, impetrarunt: facile tunc Romanis de alieno largientibus, et lubricae fidei, tutiorem amicitiam praeferebantibus. Concessa itaque Dalmatiae, quam tum Auares tenebant,

640.

D 5

oceu-

* THEOPHANES I. c. FREDEGARIUS c.
71. AIMONIVS L. 4. c. 24.

occupandae potestas. Chrobati optato nuncio laeti, abiecta cunctatione, summa industria constituerunt, quae non modo ad proficiscendum, sed ad vim etiam repellendam (nam sciebant cum Auaribus armis sibi dimicandum) pertinerent, comparare. Ab omnibus tandem rebus instructi, quinque ducibus, in quibus Clucas et Chrobatus memorandi, profectioem indicunt: penetrant in Dalmatiam: gerunt bella annis aliquot: vincunt ad vltimum Chrobati, et Auaribus vel interfectis, vel, qui in societatem transire nollent, pulsis, Dalmatiae imperium occupant*.

649. Hinc eiccti ad solem occiduum terminos ditionis suae latius proferre conantur; hic facturi, quod alibi amiserant. Sed initio fere inter praedas solum, et damna Theodoni, Baioariorum regulo, inflicta, conatus omnis constitit. Tempore aucta potentia: Bulgarorum pars rursus ad Auares accessit. Eo valentiores facti sic excelluerant, vt Grimoaldus, rex in Italia Longobardorum, subsidium horum inuocaret aduersus Lupum, dux qui erat Foroiuliensium. Chagan castris suis vtendum ratus, bellum, etsi male vexatus erat, paci anteferre non dubitauit. Praegrandi suorum numero Italiae infusus, triduum parum feliciter pugnat: quarta demum luce, magno vtriusque exercitus sanguine, praelio graui Lupus superatur; ipse vel in acie, vel in fuga interemptus, reliquiis exercitus aegre sese munitis locis defendentibus. Praelio superior Auarus, tum clade suorum maiorem in modum exacerbatus, tum rebus secundis ouans, victam prouinciam

* CONSTANT. PORPHYROGENITA de Admin. Imp. c. 30. seqq.

uinciam pro sua habere instituerat. Grimoaldus ubi animaduertit, quem contra hostes conduxerat, ad se versus exercitum tendere, primum oratione reconciliare, et, ut finibus decederet, rebus confectis, orare: id quum haud procederet, ad fraudem, cuius potens erat, sese conuertit. Quanta maxima vi potest, copias cogit: pauciores, quam ut aduersariorum multitudinē opponi possent, coeunt. Lustrantur data opera sub oculis, qui tum forte aduenerat, legati Auarum, et iidem, diuersa induti veste, magni exercitus speciem efficiunt. Quam ridiculum initio hoc videri poterat inuentum, tam salubre exitu fuit. Chaganus enim de Longobardorum multitudine a legato, qui omnia in maius extulerat, edoctus, ne quid sinistri occiperet, e re sua putabat, cum omnis generis praeda, quam accumulauerat, in Pannoniam reuerti. Auertat tamen iter haud parua multitudo in Rhaetiam, quam auide et effuse populabat. Alpici cum viderent sparsos et incompositos, totum denique agmen praeda graue, profectioi magis, quam armis intentum; existimabant quippe iam neminem resistere ausurum; postquam angustias montium intrarant, inopinantes inuadunt: ingentem terrorem caedemque faciunt, et manubias hosti abreptas in publicum referunt. Ab hoc tempore vel nihil memoria dignum, annis fere L. egerunt Auares, vel negligentia factum est scriptorum, ut res silentio praeterirent.

Inter aduersarios principes Carentani ad coarctandum vexandumue Auares animum intendisse videntur; vtpote qui existimare coeperunt, Auares magnificos atque valentes ex aliorum duntaxat socordia redditos. Varia fortuna res gerebatur,

671.

732.

batur, quoad Boruthus, quem cives sui summae rei praefecerant, debellaret. Hic enim ne, si solus contra tam potentem et ferocem hostem pugnare perseveraret, se suasque, et exercitus fortunas in dubium deuocaret, ab Hugiberto, Duce Boioariorum, opem efflagitabat. Quantumuis inuenti, qui suaderent, ne aliam rem, periculo suo, curaret; neu florentes res suas, Boruthi fere perditis misceret: hic tamen, vicini damna sua reputans, ad belli societatem cum numerofo exercitu venit. Tum, signis collatis, pugnatum, ingenti caede vtrinque, plurimo sanguine; fusi extremo Auares, in Pannoniam se aegre receperunt. At, ea re non modo non restinctum bellum, sed etiam inflammatum videbatur. Hugiberto quidem viuo, vsu sapientiaque praestante, nihil hostile tentatum est aduersus Boioarios; quamuis omnis occasio quaereretur eis, utpote

737. acceptae calamitatis, auctoribus, nocendi. Eo mortuo, cum magnis copiis Noricum inuasere, captum Laureacum, florentissimam eo tempore urbem, euertunt; post diuites spoliis, satis se iniuriae parentasse rati, et plus cladum, quam acceperant, intulisse, ad suos retroeunt.

Annis postea, fere L, quum amicitia vtrinque coaluerat. Tassilo dein, qui dux erat Boariae, odio diuturni imperii, quia solus resistendo impar Francis erat, externa auxilia circumspiciebat. Spiritus subdebat vxoris Luitburdae maiestas, quae Desiderii, regis Longobardorum erat filia, et iram acuebat quotidianis verborum irriuantis maior reddita iniuria, quam Carolus focero regia dignitate priuato, inflixerat. Vehementer tantis permotus negotiis multa cum animo suo voluebat; maxime vero Auarum sibi gentem,

tem, vt ante inimicam, conciliabat: vti peregrinis non minus, ac domesticis opibus tutior, cum inter ciues, tum contra aduersarios esset. Hi in auxilium inuocati, velut conditiones conuenerant, exercitu, qui bipartito distributus fuit, in hostem ire decreuerant, et, quod ex copia otioque lasciuere rursus animi, pristina mala postquam obliuione exoleuerant, denuo quaerere. Carolus, cui nomen a rerum magnitudine inditum, Tassilonis consilia, sibi iam prodita, animo circumspectans (nam non nesciebat ad suam perniciem dolos omnes quaeri) hunc ad causam dicendam Ratisbonam euocat: qui quia, de perduellione postulatus, non habebat, quod responderet, capitis damnatur. Mitior senatus consulto animo sedit Caesari sententia volentis, vt parceretur a sanguine, tam propingua cognatione sibi coniuncto. Itaque factum. Quia tamen nihil se absente, pro sano facturum praeuidebat, magni interesse ad tranquillitatem reipublicae opinabatur, specie religionis sacra eum includere custodia. Auares etsi intelligebant sibi auxilia detracta: nihilo secius ex foedere pars in Marchiam Foroiulensem, pars in Boioariam impetus dabant; neutrum spero euentum. Quem ad modum enim in Italia ductu Winigisii, aequae in Bauaria Grahamo et Odoacro ducibus fusi fugatique sunt.

788.

Ex hac calamitate, atrox ira, maioris cladis, causa atque initium fuit. Auares namque omnium, praeter ultionem, immemores, in agrum Boioariae depopulandum traseunt. Verum sperata ex hostico praeda, iactura millibus armatorum decem mutata est. Carolus ubi non libere quidem et inulte, suas ditiones deuastari, passim tamen immerentes ad interitum trahi, sacraque

nefario

791.

nefario ausu profanari audit, occupandum bellum ratur, exercitum, quem multis finitimorum bellis indurauerat, aduersum Auares, australi Danubii parte ducit, Theodorico et Meginfredo per aquilonalem cum copiis ire iussis: Baiuarii cum comiteatu secundo Danubio defluebant. Prima castra propter Anasum, loco opportuno, constituta sunt. Auares, audito Caesarem, cuius neque consilium, neque inceptum vllum frustra esse nouerant, cum probe exercitata multitudo contra se arma fere, primo grauis cura, mox pauidor atque trepidatio incessit, cernentes quanta, Francici belli moles vix tolerantibus finitima instaret. Iam in fuga, iam in armis spem ponere; dubitare, acie congregarentur, an moenibus sese defenderent. Placuit ad Comagenum ex vna, ad Cambum ex altera Danubii parte, vbi vtrunque munimenta (Hringos vocabant) posita habuere, hostem operiri: sed eo propius accedente, cum ante cunctis formidabiles essent, ipsi nunc pannico quodam terrore percussi, vix audebant Francos in acie adspicere; parumque tentata fortunae alea se trans Arrhabona recipiunt, fluvium pro muro obiecturi. Carolus vtraque potius munitione, et, ne cui in posteram vsui esset, euerfa, Pannoniam superiorem subita cursione depopulatus, ad amnis ostia, cum exercitus robore confedit, abhinc, circumspectans, necunde in Imperium Romanum impetus fieret; lue cum primis equorum permotus, retrocessit ad Ratisbonam*. De caetero malis Auarum, etiam delatus in Pannonia ad Sauum exercitus, velut quidam

796.

* BONFINIVS Dec. I. Lib. 9. C. PEZIVS
Tom. I. Scr. Aust. Diss. 3. PAGIVS ad h. an.

dam aerumnae cumulus accessit. Pipinus enim, Italia a patre egredi iussus, acie illic prospere depugnauit, et Hringum cepit. Ne quis barbarum, quod dixi, vocabulum ignoret, sic habeto.

Erat scilicet hoc genus munitionis circiter milia passuum XL. in ambitu, complexum vndique septo decussatim inciso, lato XX pedum, alto totidem, quod lento vimine textum erat. Sed ad propositum reuertor. Quia vastata et direpta fuit omnis fere Pannonia, fracti videbantur Auares. Nihilominus. Ad octennium vix debellatum est. Tandem succubuerunt, ciuili imprimis dissensione. Tudunus, magnae inter suos auctoritatis et potentiae, primus se in fidem Caroli permisit, sacra christiana amplexus: quo facto gentis vniuersae haud exigua pars, sicuti in Francorum deditioem venit; item diuiniore disciplina imbuta est. Etsi vero diu hic in pacato non manserat, sed vel sponte sua, vel coactis suorum in praecepta auitae superstitionis relabebatur: Carolus tamen, vt poenas ab regulo parum fideli exegit; sic fracta plurimorum contumacia, primus religionibus Auaros impleuit.

Eisdem temporibus Chrobati ex Dalmatia egressi, Pannoniam Sauiam, quam Pipinus maiorem in modum corruerat, vel eiectis, vel subiugatis Auarum reliquiis, armis occupauere, et regni Slauoniae originem fecerunt; vt proin tunc iam Auares hinc Drauo flumine, ad occasum Arrhabone continerentur, essentque iuris Francici.

Nihil his, vtpote liberratis et dominandi adfuetis grauius latu erat, quam alienae iugum seruitutis. Quo circa maximis laboribus periculisque ad pristinam libertatem contendere, terram
versus

versus Anasum caedibus et incendiis perpopulari;
 si forte, quae amissa erant, sub imperium redi-
 gere possent. Inique tulit tam diris incurfioni-
 bus vexari, quae sibi a Carolo tradita erat admi-
 nistranda prouinciam Geroldus: accedit armatus
 obuiam: conferit pugnam, qua telo ictus occidit.
 Refarcitur damnum, breui interiecto tempore,
 ab exercitu Caesaris; quo denique ad postremum
 Zodan, Praetor Auarum, Ratisbonam contende-
 ret, ac leniter et ex voluntate Caroli omnia se
 facturum promitteret. Dehinc Caesar, cum
 omnium circa finitimorum societate ac foederi-
 bus iunisset animos, positis armorum curis, sa-
 cerdotibus constituendis animum adiecit.

805. Iuuuienti Pontifici attributa, Pannonia cuius
 opera Theodorus Chaganus, cum magna populi
 parte, coetui Christiano sese adoptauit. Behem-
 manni, boream versus, Danubium adiacebant,
 Auarisque finitimi erant, qui seu, quod omnia,
 prae noua religione, potiora ducebant; seu, quod
 libido inceserat fines imperii propagandi, Theo-
 dorum tanta vi inueferunt cum ferro: ut coge-
 retur Carnuntum inter et Sabariam a Carolo quie-
 tiores flagitare sedes. Hanc Caesar iniuriam ad
 se pertinere existimans, hostem bello petit: in-
 ocredibili usus felicitate, qui lacessuerant, multa
 facit, detrimenta, et Lechum, ducem armatae
 multitudinis perimit. Carolo Aquisgrani mor-
 tuo, cum regna Ludouicus singulis filiis disparti-
 retur, constata sunt illa bella, quae ad interne-
 cionem gesta sunt, et quae occasio data aduerfa-
 riis detrectandi Francorum imperii. Liudiwito
 818. imprimis, Pannoniae propter Saum regulo, opta-
 tissimum id acciderat. Is enim inmodica accen-
 sus cupiditate Pannoniarum, quae cum Dacia,
 Iltria,

Istria, Liburnia, atque Dalmatia, Ludouico Germanico obuenerant, multis pollicitationibus Auaris persuadere studuit, vt Francos desererent, ac secum facerent societatem. Et hi quidem, quod vnicam spem libertatis suae in dissidentia stirpis Carolingicae deponebant, facile assenserunt, nemini, ac sibi noxiora suadenti. Ludouicus in tempore nunciis de defectione Pannoniae certior factus, ne belli flamma vltra serperet, der repente tres exercitus, diuersa per loca, in rebelles proficisci iubebat. Auares secus, ac cogitatione praeceperant, res procedere conspicati; nam et multitudine armatorum, citra opinionem, maiori se peti cernebant, et principem coniurationis Lindewitum, Sciscia, vrbe munitissima relicta, ad Sorabos profugisse audiebant, vbi postea interfectus est: damnata spe salutis, quam in armis posuerant, reconciliandam gratiam cum Ludouico rege censebant, quam oppido impetrarant. 822.

Post haec tempora Prinnina Morauus, a Moymaro duce patria exactus, Ludouici voluntate, in Pannonia late dominabatur. Seu itaque hac ex re, seu cupidine longius proferendi imperii, seu aliquaunque de causa, dissidio fratrum in rem suam vsuri Morauiae duces Pannonias adfligere coeperunt; in primis erat Rastices, Moymari nepos, et postea, regnante Carolomanno, Zventibaldus, seu, vt vulgo scribere mos est, Svazoplucus. Et abhinc omnino repetenda iam est origo regni Magnae Morauiae. Hic, postquam omnia regna Caroli M. quae post obitum eius potestati, quisque semel atque iterum omnium partes corripere atque complecti cogitabant, ad vnum Carolum, cognomine Crassum reciderunt, tam diu Pannonias, sibi, quam Franco viciniore, sollici-

853.

855.

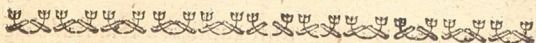
E

sollici-

- sollicitare non destitit, armisque ignauum ad sua defendenda principem exagitare: vsquedum omnem eam regionem pactione sibi concederet.
884. Ratum id, eo quidem tempore, Arnolphus quoque habuit, Carolomanni ex pellice filius, qui tum non Carentanis solum, patris extrema voluntate, sed Pannoniae etiam praefuit: at postquam Carolo, ob desidiam, imperii dignitate suffectus est, periniquo ferebat animo, tam late patientem prouinciam, nulla sua culpa, sibi ereptam; neque Svatoplucum, praesertim, quod et insolentem, et infidum reputabat, nisi limis oculis intueri potuit: nec vtique ante conqueiuit, quam Hungaris, qui tum ex Asia erumpebant, in societatem belli adscitis, Morauum adgrederetur; qua tamen re non tam sibi posterisque, quam fociis, Pannonias Morauiamque adseruerat *. Sed hoc quidem in tertio iam exponemus libro.

* v. THEGANVS de gestis Ludovici, apud PITHOEVUM; Annales Franc. ad an. 817. seqq. apud Duchesne, et Canisium; ac praecipue Chronica S. BENIGNI Diuisione et Anonym. de Conuers. Boioar. et Carentan.

LIBER III.

De HVNGARIS.

Multo antiquius est nomen Hungarorum, quam plerique scriptum reliquerunt: Iam saeculo V. Iornandes in historia Hunnugarorum, dum de Hunnis commentaretur, meminerat; quos caeteri demum scriptores, Onogaros, Vngros, Turcos et Agarenos dixere, lingua patria Magyarok adpellati. Vnde potissimum hae adpellationes veniant, et, num iure omnes Hungaris tribuantur, nostra non refert multis disputare. Forsitan a montibus, quos Sarmatae Gori, vel Hori vocabant, primum Vgori, seu Vhori coepta sunt compellari, quod Iornandes videtur innuere, quasi montium accolas diceret: sicuti Pomorani, Pomorané, et Poloni, Polaci, Powlaci (Wlak) illi ad mare, hi propter Valachos habitantes. Id certum est, hodieque a Bohemis, Slausque Hungariae Vhros vocari. Interim, si scriptores veterimos saquamur, comperimus circa annum Iesu Christi 1011. *Toumuenum*, ex-
 cusso iugo Auarum, Hungarici in Asia imperii, 551.
 quod Turcicum multi scripsere, fundamentum egisse. Post huius e vita excessum, simul *Mocanchanus* ad regni administrationem accesserat, non magis de regendo, quam augendo cogitavit. Quam magis vires Auarum fractas reputabat, tam magis vrebatur desiderio sub sua eos potestate habendi; ut nec de diutina contentione usque eo destitit, et bello aduersantes persequi, donec principatum imperii sibi concederent. Vbi primum
 E 2 sua

569. sua tuta omnia vidit: tum adplicare sese studebat ad Iustini II. societatem aduersus Chosroem, regem Persarum, sibi infestum. Mittitur a Byzantio, rem vt conficeret, Zemarchus vsu et sapientia praestans. Mocanchanus quantum Graiorum opibus inferior videbatur: ita magnificentius, ne sibi vel ingenium, vel opulentiam deesse ostenderet, legatum accepit. Ignis mira confecti arte, vasa aurea, sericei tapetes, lecticae rarae, tentoria carbaseis intenta velis, diuersitate figurarum, ad superbiam interstincta, et suppellectili pretiosissima decorata, Romanam maiestatem, inter Hungaros ostentabant. Quid ex foedere actum sit, et quibus conditionibus amicitia cum Persis coaluerit, parum comperimus; id apparet Mocanchanum filiam suam Chosroi vxorem dedisse.
572. Imperante Topochano prioris successore, Imperium orientale, ab occidentali, quod vtrumque amplum atque vastum esset, dispelcitum fuit: illius reges *Vhlifoucani*, huius *Poulichani* nominabantur: *Apochanus* deinceps, a quo populi, ab *Irtischi* fontibus, ad paludem *Maeotida* regnabantur, Magnum Chanum se adpellari volebat. Qui post hunc in regio sedebant solio, diris aduersitatibus conflictabantur. Seditione domestica bellum externum plebes identidem exciuit: bello rursus ciuiles discordiae intermistae. Iam Sinae, iam Arabes, duce *Catiba*, in tantas eos compulere angustias, quo, vt aiunt, inter sacrum et saxum starent. Procliue itaque erat *Hoeikeis*, veteri Hunnorum soboli, nostros de maiorum dominatione deiicere, et ad *Tanaim* *Volgamue* retrudere*.
- 704.
742. Quum

* Consulatur *DEGVINESIVS*, cuius iam saepe cum

Quum his accolebant fluminibus, vaga inde-
 pti sunt nomina, fors a familiarum ducibus: sic
 audias vocari alios Chazaros, Vzoz item, nec non
 Paczinacitas, seu Pacinacas. Quae gentis calami-
 tate, tantisper defaevisse videbatur, civilium pro-
 cellarum tempestas, nunc denuo, vbi aliquam-
 diu ab externo hoste quies erat, cooriri. Ac
 confiatum omnino est cruentum bellum Hunga-
 ros inter, quos plerisque Turcas vocari praedi-
 ximus, et Paczinacitas: in quo tanta feritas ani-
 morum fuit, vt neutri origini suae parcerent.
 Postremo, quum nostri vim hostium sustinere
 non possent, victoriam concesserunt: et duce Le-
 bedia (quem *Boebodum* vocauerunt Graeci; idem
 erit, quod Slaunicum Boivoda, seu Weivoda, la-
 tine ducem belli interpretaberis) in regiones me-
 ridiem spectantes animum intendere; si forte,
 cum ex aquilonaribus pellerentur, harum non-
 nullas occupare possent. Commodose eis iunxe-
 rant Auarum reliquiae, quibus valentiores red-
 diti, facultatem habuere Daciae potiundae. Post-
 quam huc locorum devenerunt, summae rei in-
 ter eos praefuit, si patrios quidem Annales sequar-
 is, Almus, sin Porphyrogenitam, Arpadus.
 Qui proxima potestate erant, memorantur a Thu-
 rozio, Zabolchus, Gyula, Cundus, Leel, Ver-
 bulchus, et Eurfus; ab Anonymo Belae Regis
 Notario: Eleud, Cundu, Ound, Tohu, Huba
 et Tuhutum; quae etsi latinis barbara videbun-
 tur, omitrenda non erant. Nec tamen Hunga-
 ri ita Asiam deseruerant, quin sui generis plures
 ibidem relinquerent, quorum posteritas sine du-
 bio

862.

E 3 bio

cum laude memineram, DESERICIVS Tom.IV.
 Lib. V. part. 3. c. 1-3.

bio, hucdum superat. Imperante Bela IV. reperti sunt trans Volgam Hungarica lingua loquentes, vt tradit *Desericius*, vir ob Commentarios suos laude memorabilis *.

889. Interim dum nostri pro virili rerum suarum in Dacia satagunt, ex integro Paczinacitae, veteris similitate concitati, bellum in eos suscipiunt, ac primum Moldavia, Valachiaque hodierna, tum interiecto breui tempore, Transyluania quoque eiecerunt; et hanc quidem ita sibi vendicarunt, vt pauci sint, quin credant Transyluanos veteres esse Paczinacitas. Accidit tamen, antequam omni profus excederent Dacia: vt ab Leone, Orientis Imperatore, oblatis muneribus, aduersus Bulgaros deuocarentur. Illi et pecuniae, et regionis proferendae cupidi, prout conuenerat, improuiso hosti superueniant: quem cum vbiuis cedentem vident, praedas magnas faciunt; et licet dolos timerent, quod Romani contra, ac promiserant, segnius rem agerent: nihilominus obuium sibi cum exercitu Simeonem, ducem Bolgarorum, extemplo adgrediuntur, vincunt prospera pugna, milite partim interfecto, aliis in potestatem reductis, quos deinceps Caesari venundederunt.

Hac pugna pugnata, magni in Europa haberi coeperant Hungari, et sibi insignem bello gloriam parare. Cuius fama cum ad Arnulphi regis, qui Carolo Crasso, successerat, peruenit aures, nihil dubitauit, Zventibaldum, cum quo ei parum conueniebat, debellaturus, vt praedixi, insignem

* Comment. de initiis et maioribus Hunn. Tom. I. c. vlt. conf. PORPHYROGENITA de Adm. Imp. c. 37.

insignem eorum molem, sedibus suis excire. Hi in auxilium implorati, parte ad terminos gentis tuendos domi relicta, sine cunctatione in regnum Sphendoploci, quod animo complexi erant, impetum faciunt: et postquam sua, cum Arnulphi armis confociarunt, Morauiam igni ferroque vastabant. Bulgari, cognito, robur exercitus Hungarici procul sinibus abesse, occasionem vindictae sumendae datam sibi existimantes, magnis viribus Istrum traiciunt. Iungunt se his Paczinacitae inuidi potentiae Hungarorum, et vnitis viribus, bellum, cum quibus pacem, ex foedere, colere debebant, inferunt. Custodes limitum, cum vident maioribus, quam vt resisti posset, contra se copiis tendi, si nequirent pro salute, pro vltione tamen sua, impigre ferrum stringere, hostis impetum anteuenire, nihil apud se remissum, nihil, quod res desperatas proderet, pari. Proinde tametsi victi sunt, et pars occisione occisi, pars in seruitutem abrepti, quod numero superabantur: sed cruentam etiam hostibus fecerunt victoriam, ex quibus ad vicena millia occubuerant. Haec gesta sunt, seu in Translyvania, seu in ea parte Hungariae quae trans Tibiscum orientem prospicitur*.

Hungari audita suorum clade, et sedium inopinata vastatione, fremebant se foris pro gloria et spe imperii dimicantes, domi ab eis, quos numero amicorum habebant, captos et oppressos. Atque videntur etiam conatus hostium repressi, vbi hi redierant: sed, vel obstare non poterant, quin

E 4

Paczina-

* Describunt haec CONSTANTINVS, ZO. NARAS, LEO GRAMMATICVS, CEDRE. NVS, GEORGIVS, *Monachus caeteri.*

Paczinacitae sedem in Transyluania caperent, vel, quia amore illius, quae postero tempore ab eis nomen accepit, regionis ducti, sponte sua, anti-qua dominatione cessere, quo laetiolem consequerentur: quae enim de legatione ad Svatoplucum, albo item equo, et proelio narratur, paruam videntur meruisse fidem. Saltem fractis partis alterius viribus, alterius mollito pectore, fegnius bellum erat. Hungari cum ad occupandum omnem Svatopluci regionem curas intenderant, accidit, vt Cabari, veteres nostrorum populares, ob factionum studia, Chazaros ad Tanaim desererent, ac per Lodomeriam ac Haliciam, apud Vnguarinum, nostram ingressi prouinciam (quod perperam Notarius Belae regis de Almo et Arpado interpretatus est) arma, et necessitudinem cum Hungaris coniungerent. Vt nostri copiis aucti sunt, quae ante animum induxerant, ex-qui pergebant. Nihil his accidere potuit oportunius, quam intestina Moymiri, et Zventibaldi, Svatopluci filiorum, de regno dissensio. Paul-
 893.
 896.
 latim enim Magna Morauia fratrum dissensio Hungarorum facta est, et post obitum Arnulphi, quem adiutum exierant, potior quoque Carinthiae pars.

Coeptis tali modo cum fortuna blanditur: abundantes iam audacia, tum in Superiorem Pan-
 899.
 noniam, tum in Marchiam Lombardiae equites excurrunt, et qua pergebant cunqne, vrbes, castella, vicos, templa, agros vastare, pecuniam cum commeatu imperare, a repugnantibus praedas agere sic suis animum, hostibus terrorem augere ac in Italia imprimis, saeuissime grassari. Nam heic quidem eo tumultu plus XX millia inter-
 necioni dederant, in his *Luitvardum*, Vercel-
 lensem

lensem Pontificem, qui, dum securos cum the-
 fauris peteret locos, armatae manui obuiam se
 dedit; ita imprudens vitando pericula, in perni-
 ciam incidit. In his rursum, vbi cernunt ma-
 gnam se prosperitatem consecutos, in spem in-
 grediuntur, cupitis ampliora potiundi. Sollici-
 tant ad defectionem Auarum reliquias apud Car-
 nuntum degentes. Hi aut amore gentilitium,
 aut metu potentiae, societatem cum eis iungunt:
 tantum se a culpa abfuturos rati, quantum ca-
 lamitatis, ad ea tempora, qua ab amicis, qua ab
 hostibus perpassi sunt. Ea re cum paullo plus
 roboris accessisset, Hungari cum equitatu, depo-
 pulato agro Pannoniae, Anasum transgressi, ex
 Boioaria vastitatem facere instituerunt. Quaque 900.
 pertigerant, fugam incolarum faciebant, et re-
 rum, timore, sine custode relictarum, immanem
 praedam. *Luitpoldus*, Marchio Orientalis, co-
 gnita hostis nimia securitate, quippe qui magis
 ad rapiendum, quam armis confisgendum inten-
 ti erant, effulos passim, nihilque hostile opinan-
 tes adoritur. Pars populationibus fessi, pars ci-
 bo vinoque in villis repleti, vix fugae, quod sa-
 tis esset, vitium habuere, nedum hosti impigre
 proelium cienti resistere. Multi hic ferro perie-
 runt, plures gurgitibus Danubii, dum fuga salu-
 tem peterent, absumti sunt. Qua victoria et
 Boioarium animi erecti, postquam viderunt, praeci-
 piti audacia ferocem hostem vinci posse, et Hun-
 garorum non nihil percussi sunt. Qua tamen
 erant in rebus gerendis pertinacia infra Anasum,
 ne latum pedem victori cesserunt exercitui, ca-
 su,

E 5

* LVITPRANDVS Lib. 2. c. 1. *Annal. Fuld.*
 Continuat. *Annal. Bibl. Vind. Tom. I.*

901. *su, non virtute se superatos dictitantes. Nec ipsi Boarii ultra progredi ausi sunt: sed satis habuere, annis, quas tenerent ripas, operibus munire, ad propellendum, quam ad inferendum periculum promptiores. Quamquam vero, re male gesta, ut dictum, et amissis pluribus suorum ex Bauaria, tum quidem, redierant Hungari: tamen antequam annus abierat, in fines Carenthanorum, et Marahenses excucurerunt ea mente; ut, si hos subigerent, et spoliis ditarentur, et gloriam, quam Boioarica calamitate immutata miserant, rebus suis adiungerent. At spem fortuna fefellit. Nec enim sua aliqua laude rem gesserunt, contraque magna cum ignominia: nam utrobique victi terga vertere cogeantur.*

902. *Credidisses tam graua passos nusquam se moturos. Verum hi (tanta erat animorum contra aduersas res obstinatio) nihilo segnus noua moliri, vicinos turbare, factamque iniuriam ulcisci pergebant. Iam Marahanos, iam Sueuos, et Francos Saxonesque, vexare tentabant: strenue ubique restitum est; in Boioaria multi armatorum, cum Duce suo (regem alii nominant) *Cusale*, ad conuiuandum inuitati, magna hostium perfidia, conciduntur. Interemto exercitus Praetori suffecti sunt *Dursacus* et *Bugatus** pari imperio, nec, ut plerique voluerunt, *Zoltanus*. Arpado enim, primo Hungarorum in Europa duce, e viuis erepto, ad plures respublica peruenit, donec in Toxo, Arpadi nepote, ad vnum rursus rediret. Hi iam, quos dixi, duumviri reipublicae constituendae, incertum quam ob rem, cum expeditis cohort-*

* Haec P. GELASIVS DOBNER in Ana. Hay. Part. III. ad ann. 922. retulit.

cohortibus, item peditum delecta manu, finitimam Italiae partem incursionibus vastant, mox ad Padum vsque procurrunr, fugant militem Berengarii, XV. fere millibus occisis, et postquam pleraque oppida exciderant, onusti praeda annotina reuertuntur; quippe qui cum profana omnia diripuissent, ne sacris quidem abstinuisse perhibentur*.

Anno in Italia per populationem transacto, 904. exiguum inter suos deuersati, auctis copiis, Alemanniam ingrediuntur, et ex accolis Lyci ingentes faciunt praedas. Crebris nuntiis cum haec ad Ludouicum Imperatorem perferuntur, aestuare coepit desiderio configendi, cum tam infesto nomini Germanico hoste. Intenderat in omnem occasionem, quam facile reperit, inimico pugnae copiam haud ingratis faciente. Oritur hinc grauis dimicatio; cum nostri maiore vi se vrgeri vident, paucis amissis, vt in locum insidiarum deducerent Caesarianos, suapte loco cedunt, quin simulant sese profugos discessuros. Caesar suos ad persequendam victoriam adhortatus, dum cupidius retrocedentes insequitur, in locum sibi iniquissimum, hosti contra opportunissimum deuenit. Hungari vbi siluas intratas vident, in queis bipartito insidias collocarant: alii hinc erumpunt, alii a fronte signa, quae auerterant, strenuo animo inferunt. Acris ex eo fit concursus: it clamor coelo, his spe, illis timore stimulos addente: vtrique sui immemores ruunt in arma. Vt loci opportunitate, et fraude insidiarum superabant

* Chron. S. Galli, HEPIDANVS Monachus ad an. 902. LVITPRANDVS l. I. c. II. DAN-DVLVS ad an. 906.

rabant Hungari: sic ad vltimum inclinatum Germanorum aciem perfringunt; fit cum trepidatione fuga, nec illa, adeo confusis rebus, incruenta. Premuntur nouissimi: primos, obiectus acie miles, quominus excedant, prohibet. Quo proelio factum est, vt Hungari regnum Ludouici Infantis sibi tributarium redderent *, et postea Saxoniam, vel a Sorabis, vel a Daleminciis, in hodierna Misnia olim habitantibus, ad tantam perniciem conducti **, tanto liberius vastarent. Interibi, dum haec in occasu secunda procedunt fortuna, in Oriente pariter Hungari primo Graecis, tum Bulgaris tributum imperant; et hinc retrogressi Morauiam omnem, ab occasu Moymiri sub iugum mittunt ***.

905.
906.
908. His rebus supra modum crescente potentia, iterum in Boioariam mouent: et, tamen si, quod de Ludouico Caesare, propter Anasum victo, narratur, abhorret ab historia; in dubium attamen adduci nequit, Hungaros multis damnis afflixisse regionem; ex qua demum in Thuringiam, atque Saxoniam maturauerunt iter pergere. Heic *Luitpoldum* et *Burchardum* duces obuam effusos vira priuant, fugato exercitu ****. Parum his

* LVITPRANDVS l. 2. c. 1. sq. ALBERTVS Monachus Trium Fontium, CONR. VRSBERGENSIS et SIGEBERTVS ad an. 904. vid. Cl. DOBNER Ann. Boh. Part. III. p. 392.

** Confer hic P. PRAY S. I. Ann. Hung. ad an. 922. et P. DOBNER Ann. Boh. ad an. 906-908.

*** *Monachus Trium Fontium*, SIGEBERTVS item ad an. 906. sq. *Notarius* Belae regis c. 35. sqq. apud Cl. *Schwandtnerum* Tom. I. Script. Hung. WITICHINDVS l. 1. p. 635.

**** MARIANVS *Scorus* ad an. 909. et LAMBERTVS *Schaffnaburgensis* ad an. 910.

his locis morati, dum se per Boioariam referunt, Ludouico rursus apud Augustam Vindelicorum in fugam coniecto, Alemanniam perpopulantur: vicos expugnant: inflammant tecta: hominum pecudumque praedas agunt. Sed apud fluuium Oenum inconsultius proelium cum Arnolpho, Boioariae praefecto committendo ita exercitum perdunt; vt vix nuncii tantae cladis superfuerint. Reiecti hoc modo, nostri quidem, vltra Litaham amnem, sed ita superati sunt, vt maiores clariioresque resurgerent instaurando proelio, damnisque suis terribiliores redderentur. Certe reiecti breui tempore sunt animi, quam accisas res satis constabat; sed defectus quoque clade acceptus, cito sarcitur. Tanta erat, rebus quoque adfectis, ad comparandum acerrime bellum voluntatis promptitudo. Armatis itaque, quam maxime poterant, copiis, anno altero rursus, et insequentibus, in loca non solum Saeuiae, sed omnis Germaniae, quin Burgundiae etiam, opulentissima pergunt: multa castella et oppida temere munita, aut sine praesidio, diripiunt; vrbes ampliores partim vi (in his Bremam et Basileam) partim voluntate ad dedicationem perducunt eo facilius, quod plurimi Germaniae principum, a Cunrado Caesare descuerant, in his Arnolphus, nuper victor Hungarorum, ad quos iam salutis causa confugerat; qui tamen paullo post, Henrico Aucupe ad clauum imperii Germanici promotus, redit cum vxore liberisque, fitque, quod optabat, rex Boioariae.

913.

915.

917.

Nar-

* SIGEBERTVS ad an. 914. HERMANNVS apud Canisium, *Chron. Augiense* et *S. Medardi Suefion.*

Narrat hoc loco pluribus *Io. Thuroczius*, scriptor patrius, pugnam, in qua Leel cum suis inferior quidem euasit, tuba nihilo secius militari, quam sibi ultimo inflandam petebat, Conradum interemisse dicitur. Verum istud quidem ad fabulam, quam ad historiam propius accedit: illud ad fidem, etsi ab Annalibus intermissum, Italiam rursus, partemque Franciaë, regnum utpote Lotharii, solita audacia Hungaros infestasse, qui haud diu post, non quidem in Thuringiam, 919. ut plerique tradidere, sed iterata vice, ducibus Durfaco et Bugato, ut opem ferrent Berengario de regno periclitanti, in Italiam traſeunt; ac ubi ad Veronam peruenere, Adelbertum Marchionem, et Odelricum, Comitem Palatii, cum multis aliis, perduellionis suspectos tollere malunt, quam amicum diutius esse in timore periculoque. 922. Pulsus tamen est non ita multo post, et loco eius regnavit Rudolphus Burgundus: socii casu iniquo perculli Hungari, unde exceſſerant, redeunt, et in hostico inimica mente grassantur, Ticinum, urbem splendidissimam igni delent, in qua ad XLIV templa conflagrauerant, præter alias priuatas publicasque aedes: Pontifex urbis cum Vercellensi, maximaque parte oppidanorum vel fumo, vel flammis eneſti sunt; ut vix ducenti ex tanta multitudine superarent, qui argenti modis octo, e cineribus eruti, vitam inopem murosque iam vacuos redimerent. Pecunia deliniti Hungari per Alpes in Gallias traicere conantur, quos Rudolphus, cum Hugone Vienenſi, angustis locorum clauſerat; hi tamen per auia in Gothiam, hodie-

ſion. ADAMVS item *Bremen.* Hiſt. Ecc. I. 44. ſeqq.

hodiernam Prouinciam eluctantur, multa interim iam ab armis hostium, qui se insequabantur, iam a morbis perpeffi *.

Anno nihilo fecius insequenti, quod Henricus Caesar, tributum a Ludouico Infante promissum, et a Conrado quoque pendi solitum, negarat, Hungari, qui alia parte iam Boioariam, Alemanniamque inuaserant, terras Marahensium transgressi, multas Caesaris prouincias, ac inprimis Saxoniam ferro et igne peruastabant. Tam diris grassationibus occursum Imperator militem in aciem producit: conseritur pugna, acris magis, quam pertinax; qua Caesar victus, non sustinuit aduersus hostes in campo castra ponere. Ita dum locis munitis Henricus se tenet, facile erat Hungaris, Alemanniam, Alfatiam, atque ipsam denique Galliam peruagari **. Sed in hac quidem vastatione interceptus est princeps quidam Hungarorum, procul dubio *Zoltan*; quem etsi nostri ingentem auri vim, pro eius redemptione se numeraturos pollicebantur, ante non reddidit Caesar, quam pacem annorum nouem, conceptis verbis, iurarent. Conseruarunt quidem, vt decuerat, fidem, Morauis interea et Bohemis ob amicitiam Henrici adstrictis, sed necdum tempus pactionis exierat, quum, ne sibi quodammodo deesse viderentur, legati in Germaniam missi, ad stipendium, quod ex veteri pacto debebatur, poscen-

* FRODOARDVS in Chron. ad an. 919-924. LVITPRANDVS apud Pithoeum l. 2. c. 16. l. 3. c. 1. et ADSO, Abbas Deruensis.

** RONTGERVS in vita Brunonis p. 274. WITICHINDVS l. 1. p. 638. HERMANNVS Canifianus, et HEPIDANVS ad an. 925. DITMARVS item l. 1. p. 327.

poscendum, aut, si diem proferre vellent, ob-
 ides accipiendos. Caesar, qui tempore pacis de
 bello cogitabat, et post profectiorem a Saxonia
 Hungarorum, suos omni disciplina militari eru-
 diuerat, locis, quae castellis idonea erant, com-
 munitis, adhaec com meatum affatim, et denique
 omnia, quae in bello vario, quod praeuidebat,
 et rerum multarum egent, vsui esse solent, com-
 parauerat, consulto tributum negabat, callido
 consilio id modo festinans, quominus aliud ho-
 stis, quam bellum mallet. Excanduerant his co-
 gnitis Hungari, et contracto inmani exercitu,
 per Morauiam Bohemiamque in Saxoniam matu-
 rare, sine modo inuadere, polluere, et vastare
 omnia, nihil pensi nec sancti habere, ac quo ma-
 gis timerentur, a sociis Daleminciis auxilia arces-
 sere, vetera enumerantes beneficia. At hi qui-
 dem pessimam gratiam, pro maximis meritis red-
 dituri, canem scabiosam impudenter obiecere,
 coniectantes, quod acciderat, bello infelices fore,
 sibi que hanc rem impune abituram. Atque
 istud est, quod dein locum Annalium mendacio
 fecit; quippe traditum: *Tantam labem Hunga-
 rorum legatis Caesarem adpersisse.* Nostri in-
 terim dissimulato iniuriae, quam a Daleminciis,
 citra opinionem, acceperant, dolore, et ultione
 tantae contumeliae in aliud tempus reseruata,
 parito exercitu, Thuringiae sese infundunt, vi-
 ctorum potius more, quam bella gerentium. Ne-
 quiequam Henrico ea secessione gratius accidere
 potuit; quippe qui malebat aduersus singulos du-
 ces separatim, quam vniuersas copias simul rem-
 gerere. Itaque ad occidentem versus, vnde ef-
 fusa populatio nunciabatur, castra mouet, de im-
 prouiso, propter Merseburgum, (nam et sic iam
 scribere

scribere mos est) cum delecta suorum multitudine palantes circumvenit: et, antequam se ququam mouere, vel socios, ad opem ferendam, vocare poterant, acie instructa, vi summa adgreditur. Opinione maior fit, derepente sanguinis effusio: saeuit effrenis ira; nec victis parcitur. Perhibent eo proelio Hungarorum ad XXXVI millia interfecta, plerosque captos, alios vel amnem, ad quem pugnatum erat, vel famem, vel intolerabile frigus absumsisse; paucissimos periculum effugisse. Caesar, hoc loco, re feliciter gesta, priusquam fama ad eos, qui ad Orientem diuerterant, cladis acceptae perueniret, hos quoque eodem, quo priores, modo occupare satagit. At his quidem saluti fuit, quod in tempore, et de calamitate sociorum, et de profectioe Caesaris cognouerunt. Vasis itaque conclamatis, quod in incerto non erat, fugere, quam manere tutius esse, ad suos retroiuerunt. Atque haec est infelix illa nostrorum ad Merseburgum clades!

Maior illorum virtuti coniuncta fortuna erat, qui, eodem tractu temporis, Italiam introiuerant. Hi enim, armorum terrore quoquoersum dilato, cum ex suis quosdam ad Regem, Hugoni nomen erat, misissent, qui pacem ei venalem offerrent, is haud dubitauit decem nummorum modius, quietem redimere potius, quam bello vniuersa turbare. Nec dispari vsus est felicitate exercitus duce *Opuro*, qui, quod agri et vicorum erat, inter Istrum, et Constantinopolim,

934.

omni

* WITHICHINDVS L. I. p. 938. seqq. HO-
BOARDVS in Chronol. ad an. 933. LVIT-
PRANDVS L. 2. c. 9.

omni clade belli peruaftabat *. Scite hoc loco narratur Annalibus patriae fingulare *Bothondi* certamen, cum Gigante Graio. *Bonfinius* ** ſuperbius prouocanti Graio Bothondum repoſuiſſe, inſit: *Ego quidem Scythicae gentis infimus tecum ſingulari pugna decertare dedignarer, niſi duos tibi ſocios* (nam pro vno, ſi vellent, duos poſcebat prouocator) *adiunxeris, quorum exituram animam alter obſeruet, alter cadauer tibi humanandum curet; quare Imperatorem veſtrum omnino gentis noſtrae veſtigalem, tributariumque reddam* (hoc namque dicitur futurum fuiſſe victoris praemium). *His diſtis, Opuri ducis imperio, in obiectam vrbiſ portam, vires ſuas experiri iuſſus, vibrata bipenni, portam illiſit, vt infantibus pateret ingreſſus. Statuta temporanea pro moeniſibus, monomachia interfecto tandem Graeco, Vngarus victor euafit. Haec ille. Quicquid huius ſit, tamen ſicuti ex his, ita ex eo quoque apparet, potentiam Hungarorum non magnopere imminutam, quod anno a pugna altero viciffim tam Burgundiam, quam Italiam percuſant; nec ita multo poſt Boioariam, Alemanniam, Alſatiam, omnemque fere Galliam, vſque ad Oceanum, ac Italiam iterum, incendiis et rapinis graſſando, optimis quibusque rebus denudant. Rati ſe his factis, quae eis proſpere ceſſerunt, perpetuam felicitatem conſecutos, viriumque fatiſ, ad vindicandam, bello Germanico, acceptam iniuriam habere: Odone, loco patris, qui iam deceſſerat, imperante cum magnis copiis Saxoniam intrant. At hic iterato*

935.

938.

* LVITPRANDVS L. 4. c. 3.

** BONFINIVS Dec. I. Lib. 10. THVROCZIVS Chron. Part. II. c. 26.

iterato pertinax, quae eis olim aduersa erat, fortuna vrgerè non desistit: fere namque ad inter-
 necionem delati sunt, simul cum illis, qui Boioa-
 riae incubuerant * 939.

In oriente aduersus Graios, paullo felicius res
 gesta, qua opportunitate aiunt *Bolosudum* et *Gy-
 lam*, duces Hungarorum sacra vnda ablutos. Vt
 haec praeteream, eo fortunae ludibrio accidisse
 videtur, vt, nostris iterum metu leuatis, quem
 Saxonica praelia incusserant, suum rediret inge-
 nium; et, ne imbelles agerent annos, primum
 in Carenthanos, tum in Boioariam, mortuo Ber-
 tholdo duce, quem vnum prae caeteris vereban-
 tur, expeditionem faciunt. Si quando, tunc
 certe inauspicato; siquidem parum abfuit, quin
 sedibus suis, in Pannonia, pellerentur. Ita quo-
 cunque intenderant, per ea tempora, res aduer-
 sae videbantur. Consultum adeoque erat, post
 tot tanque infelices casus vires refouere potius,
 quam spargere. Hungari attamen exercitu, ex
 calamitatibus, quomodo refecto, mira profus
 audacia, cum vix sua tenere poterant, impugna-
 re aliena occuparant. Dux enim eorum *Phali-
 tzim*, tum nomen Hungaricum, existimationi
 vendicare, tum praeda alienigenarum, exhaustis
 rebus patriae, confirmare animos popularium
 studens, copias, sine dubio excitus, per Italiam
 diffudit, fretus non tam sua virtute, quam Ita-
 lorum mutua dissensione; quae hosti ad res pro-
 spere gerendas, vt plurimum, maximo est adiu-
 mento. Per eadem enim tempora, quod in Ita-
 lia regni mutatio inter novos reges alternabatur,
 mirum in modum factiones crescebant, et par-
 tium

944.

948.

F 2

tium

* VITICHINDVS L. 2. HEPIDANVS, alii.

tium studio respublica lacerabatur. Princeps inter omnes habebatur Berengarius. Sed hic etiam cum se hostium imperum sustinere non posse cerneret, decem modis numum, partim ex censu populi, partim ex templis conflatorum, pacem mercatus est, patriae sanctiora iura, quam privatae cuiusque aedis interpretatus*.

953.

Paullo post hoc tempus in Germania immanis conspiratio aduersus Ottonem facta est, cuius caput *Luitolfus* erat, Caesaris filius, qui non ingrato tantum, verum etiam crudeli animo patri infidiabatur; in praecipuis adiutorem factionis nactus *Conradum*, ducem Lothariensem, et *Harulfum*, opinione religionis inclutum. Auctores hi fuere, cum viderent domesticis rebus minus esse robustos, implorandi ab Hungaris praesidii, quippe qui, post expeditionem Italicam, denuo altius eminere coeperant. Hi, quod summo studio omnem occasionem Germaniae nocendi captabant, simul de ope ferenda compellati sunt, de sua in eos propitia voluntate certiores faciunt; antequam tamen, ac se quoquam mouerent, per speciem legationis vires et adparatus Caesaris specularunt. Haec inter Luidolfus, cum magna cura parare omnia, festinare, cogere exercitum, nihil intactum, neque quietum pati. Aduolant

955.

destinato tempore Hungari *Toxo* imperatore, cum ingenti multitudine armatorum, et quo se cunque vertunt, cunctos pauore replent. Noricum in primis foede exinaniunt. Terror populationum, plerumque incolarum, ex agris, castellisque

* SCYLICES CVROPALATA, in Epit. Histor. SIGEBERTVS ad an. 949. LVITPRANDVS l. 5. c. 15.

lisque leuiter munitis, Augustam Vindelicorum compulit, caput prouinciæ. Eo omnes fortunas non vicinos tantum, sed remotiores quoque contulisse cum audierunt Hungari, copias vrbi admouerunt; vt obsessos, quos non nesciebant, spe auxiliorum Caesaris fretos, pro portis moenibusque, vim arcendam suscepturos, ante ad deditiõnem deducerent, quam suppætiæ mitterentur. Otto, cui Magno cognomen facta indiderunt, de periculo vrbis nuntiis edoctus, vt obsidium exolueret, haud ita magno exercitu, sicut in tanta festinatione fieri debuit, contracto, maximis itineribus eo deproperabat. Hungari, aduentu eius cognito, tantisper de oppugnatione desistunt; vt se liberius ad pugnam expedirent. Haec dum fiunt, *Conradus* reminiscens, quantæ calamitati sua *Luidolfique* consilia forent, se ipse reprehendit, et impetrandæ defectionis venia fretus, ad Caesarem transfugit, a quo benigne et iuxta cultum pristinae fortunæ habetur; neu suspicaretur, de sua fide dubitari, extemplo parti exercitus præficitur. Existimabat scilicet Imperator, vbi in globum coniurationis exierit, principem sui generis virum, tam ampla a se beneuolentia, complexum, futurum, vt caeteri consilium sequerentur. Post hæc rem primum facram, dein militarem curat, instruit aciem, ducibus munia imperat, Bauaros moris Hungarorum scientes, in primis collocat; ordines interequitans paucis, pro tempore, milites adhortatur. Hungari quum viderent, aequo campo, summa arte aciem contra se instrui, subito Lycum amnem traiciunt: adeoque concitato impetu, se a tergo intulerant, vt funderent ipso fere incurfu *Caesarianos*. Tum existimantes vbique iam ingenti

caede prostratos hostes; quoniam non sensim cedere Germanos, sed effusa fuga ordines turbare videbant: laeti ad praedam discurrere, inuadere impedimenta, pretiosissima, primus quisque, pro se rapere, et pauci iam de pugna cogitare. Quod ubi Caesar intellexit, suos ut metum ponant, hortatur, sistant fugam, et spoliis suis implicitos adgrediantur. Confirmatis iam animis, praelium, quod iam elanguerat, accendit, Hungaros, sarcinis graues, non satis prouiso impetu, primo terrefacit, mox obterit. Magnam saepe iam Hungari, quam ante inferre solebant, calamitatem a Germanis acceperant: sed nondum tam inter neciua et memorabili clade, profligati sunt. Pars enim, quod, dum se ad vim parabant, nec ordines recuperare, nec arma facile expedire, nec, quod imperabatur, exaudire poterant, multi ferre in acie ceciderunt: pars, quibus pauor fugam ingesserat, cursu velociore spiritum intereludente, ut nec animam reciprocare fineret, qua ab milite persequente, qua ab ruricolis capti atque interfecti sunt. Toxo cum exigua manu periculum euitante, in manus aduersariorum viui perueniunt, *Bolosudes*, *Leel* et si coniectare licet, *Botandus*, principes, post Toxum, Hungarorum duces, quos Caesar, magna infamia gentis, pro portis urbium, infelici arbore suspendendos iusserat. Haec est iam illa, inter paucas memorata, et lacrymabilis populi Hungarici ad Augustam pugna!

966. Haud longis tamen temporibus inde diminutas copias, Toxus vsque adeo redintegrauit, ut primum

* WITICHINDVS Lib. 2. et 3. FRODOARDVS et HEPIDANVS ad an. 955.

primum Aultriorum fines, tum Bulgarorum, ac denique amplas Graiorum ditiones sustineret vexare; neque enim diutius, quam recens dolor proxime cladis transfret, et iuuentus bello apta excreseceret, mala sua pati nostri putauere. Atque ad bellum quidem Graecum Paczinacitae et Russi arma coniuuauerant. Numerofo sociali exercitui opposuit Caesar *Bardam* strenuum quidem bello ducem, at parum ab armatis munitum. Hic virium suarum reputans paucitatem, vt erat ingenio acer, et callidus, curam artibus bellicis, dolisque intendit. Tenet se tam diu munitionibus, intra quas confederat, simulatque extremum timorem: dum ad sui contemptum, et securitatem hostes perduceret. Consecutus, quae intendebat, locis opportunis collocat insidias, et, vt incautos ac nimium fidentes victoria, eo traheret, praecedere iubet cum aliquot manipulis militum, Ioannem patricium, laceffitis aduersariis, pugnam transuersam ciere, seruatisque, quoad eius fieri posset, ordinibus retrocedere, ac vbi tandem ad locum insidiarum ventum fuerit, effusis habenis fugere. Hic, quod imparatum erat, strenue exequitur. Paczinacitae, in quorum agmen inciderat, despecto numero laceffentium, impigre tela rapiunt, et velut ad praedam, non ad proelium proficiscerentur, cum impetu, cedentibus instant, atque tandem fugientes, laxatis ordinibus consequuntur. Grauius vbi tumultum sensit, concurrit ex insidiis, versisque in victorem, qualem se gerebat, militibus, hinc ora, illinc latera, quin circumuentis, et terga caedit. Tum demum Paczinacitae, vti, qui nihil ante prouidissent, trepidare, et concurrere, cohortesque disponere. Sed cum territis neque

970.

F 4

ad

ad pugnam satis animi, neque palantibus ad fugam, septis omnibus viis, satis loci esset, concisi prope sunt vniuersi. Hac re ex animi sententia peracta Bardas in caeteros hostium, qui in castris remanserant, ire pergit, ratus eodem impetu et hos opprimi posse; quos tamen iam in acie constitutos deprehenderat. Nihilo fecius victoria, et animis suorum vtendum existimans, confestim adgreditur. Pugnatur acriter, diu incerta manet victoria. Vt hanc paterent bini Hungari, animo et corpore ante caeteros eminentiores, dant sese in medium. Atque alter horum, concitatum calcaribus equum infestas in ipsum ducem Graiorum dirigit. Senferat in se iri Bardas. Procedit et ipse obuiam, ac impetum dat in aduersarium viribus praeferocientem, et deiectum, sub oculis omnium, obruncat. Pari felicitate in alterum vsus est Constantinus, frater qui fuerat Bardae. Ita hostes ex suis, maxima virtute et audacia, cecidisse conspicati, primum sensim, mox citato recedebant gradu, donec tandem prorsus terga verterent, et qua quemque fors tulit, fugerent; sed fuga quoque paucos, ex tanta multitudine seruauit*.

Atque tot tamque aduersis belli tempestatibus conflictati Hungari lentiora, et ad quietem propiora consilia susceperunt, pacemue cum finitimis, maiore ac olim diuturnitate, colere instituerunt; praeferim postquam Toxus e viuus
972. excessit, et *Geisa*, dux miti ingenio, summae rei praeesse

* ZONARAS Tom. II. Annal. p. 209. GEORG. CEDRENVS Ann. p. 662. sqq. et LEO DIACONVS ad an. I. Zimisicis.

praeesse coepit. Hic enim imperium adeptus, maxime contendebat suis persuadere, *ut, cum laetam solo haberent regionem, agros, ut caeteri mortales, colerent, suaque aliis potius venundarent, quam aliena vi ad se traherent, honestius labore, atque rapti viui posse; considerarent superhaec suas, patrumque suorum, a tot iam annis clades, nec minus suo, ac maiorum periculo saperent: se, nequid otio a peregrinis incommo- di acciperent, cauturum.* Quae postquam consilia Octoni, Imperatori Romanorum, rei christi- nae flagrantissimo comperta sunt, ad pacem cum Hungaro ineundam, eo magis animum vertit, quod in spem venerat, amicitia ante, quam ar- mis, feram gentem, et vicinis pernoxiam demul- cери, sanctiorique consuetudine ac doctrina imbui posse. Nec cum sua fefellit spes. Dux cum parte populi sacra ablutus est vnda: et factum omnino ea re est; ut nunquam alias ante publi- cae priuatimque Hungaricum nomen Romano imperio coniunctius esset. Sed rediere breui, qua de causa non satis constat, Hungarorum ple- rique ad auitam superstitionem, atque amicitiae foederumque immemores, intestina Germano- rum contentione exciti, Austriam primo finiti- mam, tunc Boioariam, praecipue vero deuotam Pataviensi Antistiti Dioecesi, pro libidine, diri- puerant. Quo minus id fieret, domesticae aemu- lationes atque inuidiae studium obstitit: Geisa pacem, plebes, omni conatu, bellum malebat. Has inter concertationes nascitur Duci ex *Sarol- ta* vxore filius, quem *Adalbertus*, Episcopus Pragensis, Strigonii sacro fonte initiauit, patre in religione confirmato. Verum eniuero ne ab hoc quidem tempore Geisa prohibere potuit,

quin Hungari, vel se invito, vel imprudente in Pataunos excurrerent agros, et omnia infesta facerent. Reiectis ad Comagenum a Leopoldo, Boioariorum Duce, ad populationem egressis, pax sancitur, quae diuturnior, quam ante icta foedera, fuerat*.

997. Post obitum Geisae *Stephanus*, quem parvulum pater omni studio, ad spem maiestatis, quam animo conceperat, Papate doctore instituit, et moriens, adolescentiae annos ingressum, proceribus de meliori commendavit, ad clauum reipublicae prouehitur. Durum, quod facile augurari poterat, regiminis nactus exordium. Principio Hungaros inter ac Germanos aeris dissensio exorta est, in tempore ducis consilio sopita; prohibendo scilicet a seditione magis, quam vindicando. Sed nec Bohemi, tum quidem, videntur abstinuisse ab armis, duce Boleslao, a quibus tamen male aduersum nostros pugnatum non dubitamus. Grauiorem caeteris excitauit tempestatem *Cupa*, dux Simeghiensis, frater Geisae vita sancti, vir inquieto ingenio, et animum super fortunam gerens. Is auitae superstitioni supra alios deditus, spreta adolescentia Stephani, praetexens non minus religionis, atque amicitiae iura, animum prius ad fauorem popularium conciliandum intendit, tum non paucis in suam sententiam pertractis, ad tyrannidem grassari occipiebat, inter complices accusans: *Stephanum*, vt Bonfinius inquit, *suae gentis hostem patre perniciosiorem*

* CHARTVITIVS in Vita S. Stephani, ALOLDVS DE PEKLARN ad an. 972. seqq.

niciofioſorem futurum: quando externae, quam ſuae gentis ſtudioſior et amantiſſima eſſet. Martem Herculemque, patrioſque deos, quorum numinibus res Vngarica tantopere adoleuerat, aboleri iuſſiſſet, eorum ſacroſancta ſimulacra ubique diſieciffet, fatuam inducere ſuperſtitionem niteretur; quin et ocio, et deſidia bellicoſam gentem eneruaret, pacem indiceret acrunnoſam, cum vi et bello Vngari victum ſemper traxerint. Ac quibus cunque aliis praeterea delinimentis poteſt, animos omnium ſollicitat. Tanto exultatius res ſuas facturum videbatur, ſi Adelaidem, viduam Geiſae, vxorem duceret, quam omni ambiebat opera. Ab hac ſpe deiectus: nihilo ſegnius anguſtos gerebat ſpiritus; proſus vt nihil regium ei deeſſe videretur, praeter regnum. Inflammabat animum multitudinis, nouam religionem exoſae, mirabilis ad ſigna confluxus. Veſprimium, validum ea tempeſtate praefidium, occupandum ſtatuit: ne ſibi locus deeſſet, quo vel ad ſalutem, pro re nata, confugeret, vel, vnde hoſtem, quando veller, laceſſeret. Stephanus tamen ſi ſub initium tanti mali atrocitate perculſus, quid de rebus ſuis faceret, haefitabat: tamen, vt pauor animo reſceſſit, conſiſus cauſae, et patriae caritate ductus, bellum acerrime comparare, viros, arma, commeatum curare, duces legionibus, tribunos, primipilos, centuriones turmis, cohortibus, manipulis imponere, et, vt ad diem certam, frequentes adſint, iubere. Qui vbi ad edictum ducis ex maxima Hungariae parte conuenerunt, cis Danubium, e regione Strigonii, omnem luſtrat exercitum, cui ſumma cum poteſtate Wencelinum ex Germania oriundum,

dum, praefecit. Cunctis, quae necessaria videbantur, rite procuratis, transito Danubio in hostem ad Vesprium castra metantem, impigre fertur, ac, ne quid raptim, vel temere ageretur, cauit praesentia. Priusquam ad teli iactum perveniretur, verbis sollemnibus vouit, si ex acie superior discesserit, decimam partem omnium fructuum prouinciae Simeghesiensis, cuius Cupa, vt ante memorauimus, dux erat, Abbatiae S. Martini, in monte Pannoniae, quam pater suus condere instituerat, se, vt rem sacram, daturum. Collata hinc sunt signa magna vtriusque exercitus contentione: et, cum hi pro causae aequitate; illi, si superarentur, aequulei suppliciorumque metu, acriter pugnant. Diu neutri loco cedunt, quod obstinauerant animis, aut vincere, aut mori; donec ipse Cupa se auide certamini offert.

In hunc, obuium utpote, infestus equum admisit *Wencelinus*. Concurrunt inimica mente, vt appareret, animo magis, quam corpore pugnassee, nec prius distracti sunt, quam Cupa, perduellionis poenam capite solueret. Tum demum perculsa hostium inclinavit acies, dilapsi per vicos et inuia, qua quemque aut consilium, aut terror tulit. In capita seditionis bello capta, grauius animaduersum: militi, quod exemplo magis, quam voluntate peccarit, parcitum.

1000. Secundum hanc adeo prosperam pugnam Stephanus ad negotia sacra pariter, ac ciuilia animum conuertit, quorum primum erat, vt, voti damnatus Abbatiam S. Martini in Monte Pannonio,

nonio, monumentum victoriae, nominisque sui relinqueret; ne fera ignoraret posteritas patrem inchoasse, perfecisse filium*. *Astricus*, seu, ut alias vocari solet, *Anastasius*, primus in ea Abbatibus munere functus est. Super haec dux idem, sacra per omnem provinciam constituit, abolito profano cultu deorum, ac, ut mysteria tanto maiore religione fierent, antistites iussit, item a Pontifice Maximo contendit, quo sua eos confirmaret auctoritate. Sed id quoque postulabat, ut, quoniam senatui populoque Hungarico placeret, se regem declarare, sibi coronam, donum iis temporibus usitatum, mittere ne grauaretur. *Astricus* solertia pecuniaque, praeter caeteros insignis, qui hanc ob rem legatus Romanam missus erat, ubi *Syluestrum* II. summum ea tempestate Praesulem, conuenit, orationis mira elegantia, praeclara quaeque de *Stephani* in rem sacram studio amoreque disseruit; nec difficile impetrauit, non coronam modo, destinatam quidem *Boleslao*, Polonorum duci, sed ammonitu coelesti eo dari prohibitam: verum praeter ea etiam, quam quae petierat, crucem argenteam, regi in signum Apostolatus, dum maiores caerimoniae fierent, anteferendam. Simul ac ista apud Hungaros vulgata sunt, ingens laetitia tum proceres, tum vulgus incessit. Abiecta prolatione, dies coronando regi statuitur, qui erat Assumptioni *B. V. Mariae* in coelos sacer.

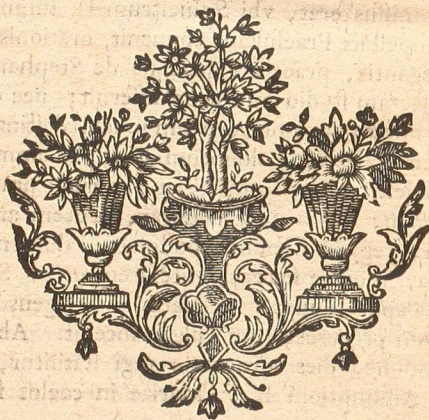
Hic

* Regiis litteris donatio isthaec non nisi anno 1001. firmata est, quas vide, praeter *P. Peterffium*, aliasque, apud *Deserivium* Tom. V. Lib. 5. Part. 4. c. 9. p. 100. optime exscriptas.

Hic postquam aduenit, Stephanus magna sollemnitate, Strigonii sacro oleo inunctus, atque corona angelica redimitus, omnium ordinum tripudio REX tandem consalutatur *.

* CHARTVITIVS in Vita S. Stephani. THV. ROCZIVS Chron. Part. II. c. 28. BONFINIVS Dec. II. L. I. DESERICIVS in, eo libro, qui *Stephanus* inscribitur.

Soli DEO gloria.

ERRATA.

Pag.	7 linea	8 lege	cepit	pro	coepit
-	9	- 29	- redundarunt	-	reddundarunt
-	11	- 1	- impositi	-	imposito
-	23	- 3	- sanctionem	-	sanctionis
-	24	- 17	- cum	-	eum
-	33	- 14	- cogi	-	eogi
-	42	- 7	- redderent	-	redderet
-	62	- 11	- ferre	-	ferre
-	64	- 22	- invaserunt	-	inveserunt
-	68	- 7	- sibi	-	sibi
-	87	- 23	- imperatum	-	imparatum
-	89	- 20	- publice	-	publicae

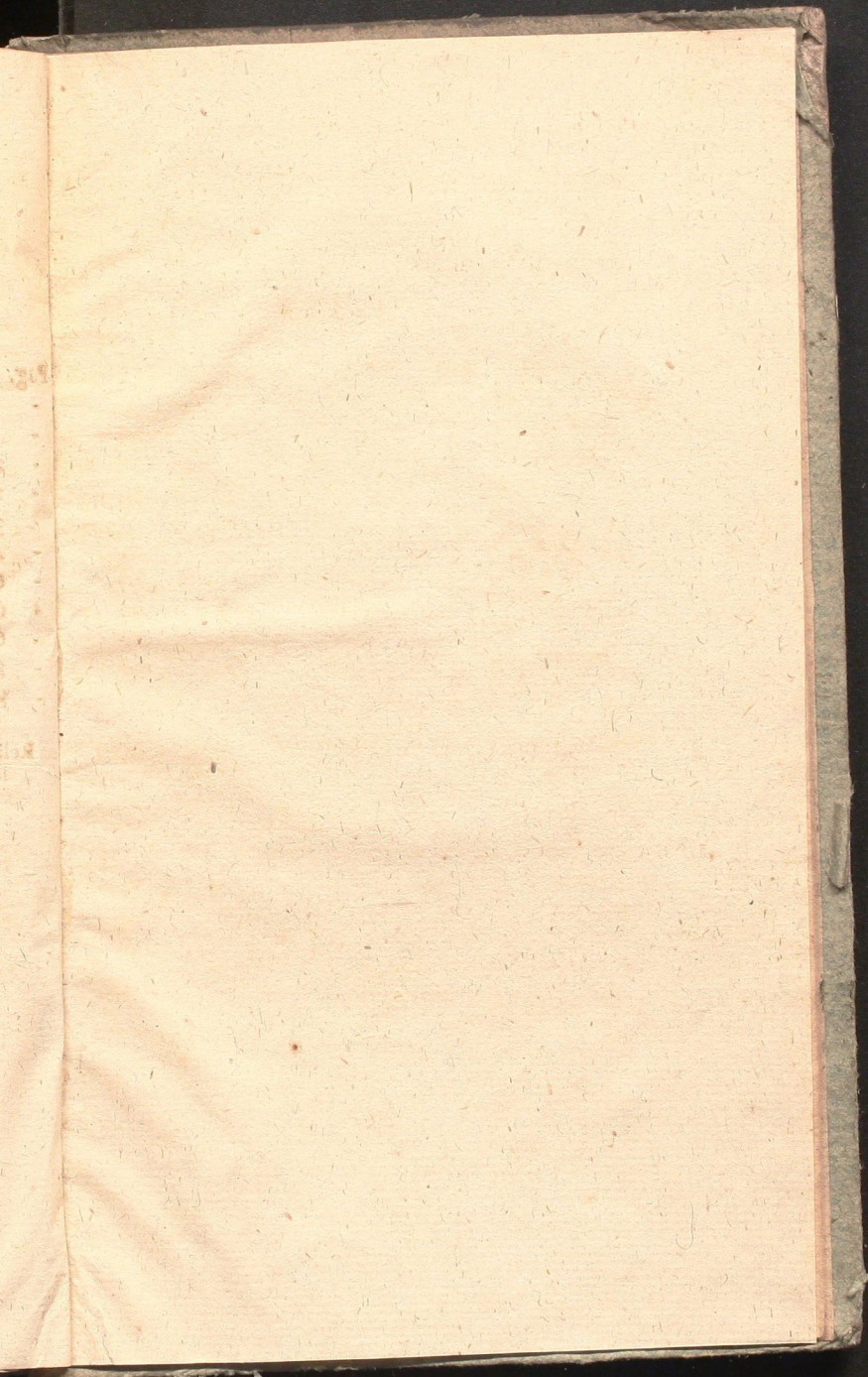
Reliqua, si forte occurrerint, in primis interpunctiones
lector benevole corriget.

ERRATA

Page	Line	Original	Correction
20	20	publie	publie
21	21	impetrans	impetrans
22	22	invenit	invenit
23	23	terre	terre
24	24	revertent	revertent
25	25	con	con
26	26	functionem	functionem
27	27	impone	impone
28	28	rehabilitant	rehabilitant

Revisio h. loci adnotata in prima impressione
 facta per h. loci rectorum

ling I 297

ULB Halle

3

001 946 293

V. D. 18

7

IOANNIS SEVERINI
HVNGARI
CONSPECTVS
HISTORIAE
HVNGARICAE

A

PRIMA GENTIS ORIGINE
AD MEMORIAM NOSTRAM PERDVCTAE
PARS PRIOR

PRAEMISSA EST

EPISTOLA

IOANNIS GOTTLOB BOEHMII

LIPSIAE

APVD VILHELMVM GOTTLOB SOMMERVM
MDCCLXXIX

